

DIRECȚII ALE DEZVOLTĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DIN ROMÂNIA POSTDECEMBRISTĂ PE COORDONATELE RECONSIDERĂRII VALORILOR UMANE ȘI LIBERTĂȚII RELIGIOASE

C.Ș.I dr. Veronica TURCUȘ

Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române

- Filiala Cluj-Napoca, România

vturcus@yahoo.it

ABSTRACT: Directions of Education Development in Post-Communist Romania on the Coordinates of the Reconsideration of Human Values and Religious Freedom.

The development of education in Romania over the last 30 years was realized in the context of the reaffirmation of human values, against the background of overcoming uniformism and the constraints specific to the communist period. The positive results of the evolution of the educational system, improved under the conditions of the disappearance of the imposed ideological coercions, are the respect for religious freedom, internationalization, the revival of private education, freedom of academic movement, the overturning of centralism and the restoration of university autonomy, the facilitation of access to higher education, the emphasis on tertiary education and on lifelong learning, the diversification of training and the emergence of alternative education, transdisciplinarity in training, curriculum restructuring, the digitization of the entire education system (which went through distinct stages over the various decades, taking a particular turn in 2020). There were, of course, also negative effects, with a visible impact through the emergence of so-called functional illiteracy, correlated with school dropout. Among the negative effects, mainly, the incoherence of decisions in the educational field, in the context of periods of governmental instability, as well as the insufficiency of the budget allocated to education.

Keywords: *education, Post-communist Romania, human values, educational policies.*

Reorganizarea învățământului românesc în postcomunism a început, din punct de vedere instituțional, încă din decembrie 1989, când Ministerul Educației și Învățământului este reconfigurat ca Minister al Învățământu-

lui, reafirmându-se astfel diversitatea factorilor educaționali și eliminarea ideologicului¹. În cadrul coaliției postrevoluționare, în fruntea ministerului reorganizat a fost numit filosoful și eseistul Mihai Șora. Fenomenul instabilității sistemului guvernamental, în mod special din ultimul deceniu, a marcat și evoluția amintitului departament, care va purta, din 1990, diferite denumiri, în funcție de asumarea coordonării inclusiv a științei, cercetării și inovării, a politicilor privind tineretul, respectiv a sportului: Învățământului și Științei din iunie 1990²; din 1992, doar al Învățământului³; din 1997, al Educației Naționale⁴; al Educației și Cercetării, în anii 2001-2003, prin înglobarea Agenției Naționale pentru Știință, Tehnologie și Inovare, în cadrul ministerului funcționând și Agenția Națională pentru Energie Atomică ca direcție generală specializată⁵; al Educației, Cercetării și Tineretului, în perioada iunie 2003 – martie 2004⁶; al Educației și Cercetării, în perioada 2004-2007⁷; al Educației, Cercetării și Tineretului, în anii 2007-2008⁸; al Educației, Cercetării și Inovării, în anii

1 Decretul nr. 27/30 decembrie 1989 privind înființarea unor organe centrale ale Consiliului Frontului Salvării Naționale, „Monitorul Oficial”, nr. 8, 31 decembrie 1989.

2 Hotărârea Guvernului României nr. 940/10 august 1990, „Monitorul Oficial”, nr. 94, 14 mai 1992.

3 Hotărârea Guvernului României nr. 812/28 decembrie 1992 privind organizarea și funcționarea Ministerului Învățământului, „Monitorul Oficial”, nr. 337, 29 decembrie 1992; Hotărârea Guvernului României nr. 458/1994 privind organizarea și funcționarea Ministerului Învățământului, „Monitorul Oficial”, nr. 148, 15 iulie 1996.

4 Hotărârea Guvernului României nr. 690/6 noiembrie 1997 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației Naționale, „Monitorul Oficial”, nr. 309, 13 noiembrie 1997.

5 Hotărârea de Guvern nr. 23/4 ianuarie 2001 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării, „Monitorul Oficial”, nr. 18, 11 ianuarie 2001.

6 Ordonanța de Urgență nr. 64/28 iunie 2003, „Monitorul Oficial”, nr. 464, 29 iunie 2003; Hotărârea Guvernului României nr. 741/3 iulie 2003 privind organizarea Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, „Monitorul Oficial”, nr. 481, 4 iulie 2003.

7 Ordonanța de Urgență nr. 11/23 martie 2004, „Monitorul Oficial”, nr. 266, 25 martie 2004; Hotărârea Guvernului României nr. 410/23 martie 2004 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării, „Monitorul Oficial”, nr. 277, 30 martie 2004; Hotărârea Guvernului României nr. 223/24 martie 2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării, „Monitorul Oficial”, nr. 283, 5 aprilie 2005.

8 Ordonanța de Urgență nr. 24/2007, „Monitorul Oficial”, nr. 247, 12 aprilie 2007; Hotărârea Guvernului României nr. 366/18 aprilie 2007 privind organizarea Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, „Monitorul Oficial”, nr. 277, 25 aprilie 2007.

2008-2009⁹; al Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, în 2009-2012, coordonând atât Autoritatea Națională pentru Cercetarea Științifică, precum și Autoritatea Națională pentru Sport și Tineret¹⁰; al Educației Naționale, în perioada 2012-2014, preluând structurile specializate de la Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică, care era desființată în momentul respectiv¹¹; al Educației și Cercetării Științifice, din 2014, având în subordinea sa Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare¹²; al Educației Naționale și Cercetării Științifice, în perioada 2016-2017¹³; al Educației Naționale, din 2017¹⁴; al Educației și Cercetării, de la finele anului 2019, constituit prin comasarea Ministerului Educației Naționale cu Ministerul Cercetării și Inovării și cu Autoritatea Națională pentru Formare Profesională Inițială în Sistem Dual¹⁵); al Educației, din decembrie 2020, conturându-se în paralel structura unui Minister al Cer-

9 Ordonanța de Urgență nr. 221/23 decembrie 2008, „Monitorul Oficial”, nr. 882, 24 decembrie 2008; Hotărârea Guvernului României nr. 51/29 ianuarie 2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, Cercetării și Inovării, „Monitorul Oficial”, nr. 64, 3 februarie 2009.

10 Ordonanța de Urgență nr. 115/23 decembrie 2009, „Monitorul Oficial”, nr. 919, 29 decembrie 2009; Hotărârea Guvernului României nr. 81/5 februarie 2010 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, „Monitorul Oficial”, nr. 86, 9 februarie 2010; Hotărârea Guvernului României nr. 536/18 mai 2011 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, „Monitorul Oficial”, nr. 428, 20 iunie 2011.

11 Ordonanța de Urgență nr. 96/22 decembrie 2012, „Monitorul Oficial”, nr. 884, 22 decembrie 2012; Legea nr. 71/2013, „Monitorul Oficial”, nr. 171, 29 martie 2013; Hotărârea Guvernului României nr. 185/16 aprilie 2013 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației Naționale, „Monitorul Oficial”, nr. 249, 30 aprilie 2013.

12 Ordonanța de Urgență nr. 86/17 decembrie 2014, „Monitorul Oficial”, nr. 920, 17 decembrie 2014; Hotărârea Guvernului României nr. 26/14 ianuarie 2015 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării Științifice, „Monitorul Oficial”, nr. 53, 22 ianuarie 2015.

13 Hotărârea Guvernului României nr. 44/3 februarie 2016 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice, „Monitorul Oficial”, nr. 99, 9 februarie 2016.

14 Ordonanța de Urgență nr. 1/4 ianuarie 2017, „Monitorul Oficial”, nr. 12, 5 ianuarie 2017; Hotărârea Guvernului României nr. 26/12 ianuarie 2017 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației Naționale, „Monitorul Oficial”, nr. 51, 18 ianuarie 2017.

15 Ordonanța de Urgență nr. 68/6 noiembrie 2019, „Monitorul Oficial”, nr. 898, 6 noiembrie 2019; Hotărârea Guvernului României nr. 24/16 ianuarie 2020 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării, „Monitorul Oficial”, nr. 34, 20 ianuarie 2020.

cetării, Inovării și Digitalizării. De reținut astfel că, în cei mai bine de 30 de ani de postcomunism, conducerea Ministerului Învățământului a fost asigurată de nu mai puțin de 26 de persoane, unii dintre demnitari îndeplinind respectiva funcție în mai multe guverne¹⁶.

În rândul caracteristicilor principale ale învățământului românesc în postcomunism sunt de notat depolitizarea acestuia, democratizarea procesului și emanciparea de sub influența ideologicului, renunțarea la un sistem centralizat și reafirmarea autonomiei universitare, lărgirea accesului la studiile superioare, sporirea libertății de mișcare a cadrelor didactice, o mobilitate crescândă a studenților (în mod special în contextul accesului la burse de studiu și de specializare în străinătate), dezvoltarea și diversificarea instruirii, apariția sistemului de învățământ privat de toate treptele, reorganizarea învățământului de toate gradele în directă legătură cu internaționalizarea întregului sistem educațional, noua dimensiune a învățământului confesional și a educației religioase în context național, european și global, pe fundalul reafirmării libertății religioase și a reconsiderării valorilor umane, digitalizarea sistemului de învățământ (care a parcurs etape distincte decenal, luând o turnură particulară în anul 2020).

În ceea ce privește ultimul aspect enunțat, în contextul pandemiei declanșată de virusul COVID-19, care a implicat generalizarea, în anumite cadre regionale sau naționale, a instruirii on-line a elevilor și studenților¹⁷, adaptarea la situația de criză a determinat atenția sporită acordată unor instituții specifice în anul 2020, de exemplu Autoritatea

16 Fără a dori să facem vreo comparație, întrucât în regimul comunist rolul executivului era diminuat, uneori până la extrem, de poziția și deciziile P.C.R. și de organismele create de acesta în domeniu – paralele cu cele ministeriale –, menționăm doar că, în cei 42 de ani de regim comunist, numărul miniștrilor care au condus Învățământul românesc a fost de 13, unii dintre aceștia deținând de mai multe ori respectiva funcție.

17 Vezi mai ales, pentru învățământul preuniversitar, Ordinul Ministerului Educației și Cercetării nr. 4.135/21 aprilie 2020 privind aprobarea Instrucțiunii pentru crearea și/sau întărirea capacității sistemului de învățământ preuniversitar prin învățare on-line („Monitorul Oficial”, nr. 331, 23 aprilie 2020, Instrucțiunea fiind publicată tot acolo), iar pentru sistemul de învățământ superior, Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 58/23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ („Monitorul Oficial”, nr. 347, 29 aprilie 2020); de asemenea, Ordinul Ministerului Educației și Cercetării nr. 5.545/10 septembrie 2020 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind desfășurarea activităților didactice prin intermediul tehnologiei și al internetului, precum și pentru prelucrarea datelor cu caracter personal („Monitorul Oficial”, nr. 837, 11 septembrie 2020).

pentru Digitalizarea României (A.D.R.), ideată, cu scopul transformării digitale a societății românești, pe structura mai vechiului Minister al Comunicațiilor și Societății Informaționale (ale cărui atribuții, în domeniul tehnologiei informației, le preia) și a Agenției pentru Agenda Digitală a României¹⁸ și plasată în directă coordonare a primului-ministru. Adoptarea unei noi paradigme tehnologice, informaționale și sociale implică întreaga structură a societății românești, sectorul educațional fiind în mod direct vizat. Printre atribuțiile A.D.R. se numără promovarea sistemului educațional bazat pe instrumente digitale în colaborare cu instituțiile abilitate potrivit legii (art. 5, pct. c) 4)¹⁹.

18 Preocuparea guvernamentală pentru trecerea la societatea informațională în România datează încă de la începutul anilor 2000 când este constituit, cu aportul Ministerului Comunicațiilor și Tehnologiei Informației, Grupul de Promovare a Tehnologiei Informației în România (compus dintr-o serie de membri ai Cabinetului Năstase; vezi Hotărârea Guvernului României nr. 271/22 februarie 2001, „Monitorul Oficial”, nr. 119, 8 martie 2001). Grupul va fi substituit, în 2009, de un Consiliu interministerial pentru promovarea societății informaționale din România, alcătuit tot din miniștri (membri ai Cabinetului Boc) și susținut în activitatea sa de Ministerul Comunicațiilor și Societății Informaționale (conform Hotărârii Guvernului României nr. 13/16 ianuarie 2009, „Monitorul Oficial”, nr. 100, 19 februarie 2009). În 2011 a fost organizat succesiv, la nivel de secretari de stat, Consiliul de Coordonare Interministerial pentru coordonarea infrastructurii comune de comunicații electronice a statului român și a centrelor de servicii informatice (Hotărârea Guvernului României nr. 319/23 martie 2011, „Monitorul Oficial”, nr. 276, 20 aprilie 2011). Ulterior, în anul 2013, a fost înființat Ministerul pentru Societatea Informațională prin reorganizarea Ministerului Comunicațiilor și Societății Informaționale pentru a realiza specific politica guvernamentală în domeniul comunicațiilor electronice, tehnologiei informației și al societății informaționale, având în subordinea sa Centrul Național de Management pentru Societatea Informațională, Centrul Național „România Digitală” (funcționale din 2009) și Centrul Național de Supercomputing (înființat în 2010) și în coordonare directă Centrul Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică - CERT-RO și Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică - ICI București (Hotărârea Guvernului României nr. 548/30 iulie 2013, „Monitorul Oficial”, nr. 492, 5 august 2013). Prin contopirea primelor trei centre menționate a fost constituită, la sfârșitul anului 2013, Agenția pentru Agenda Digitală a României, subordonată Ministerului pentru Societatea Informațională, ulterior reorganizat ca Minister al Comunicațiilor și Societății Informaționale (Hotărârea Guvernului României nr. 1.132/18 decembrie 2013, „Monitorul Oficial”, nr. 32, 15 ianuarie 2014; Hotărârea Guvernului României nr. 36/2017, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 88, 31 ianuarie 2017).

19 Hotărârea Guvernului României privind organizarea și funcționarea Autorității pentru Digitalizarea României, nr. 89/28 ianuarie 2020, „Monitorul Oficial”, nr. 113, 13 februarie 2020.

Printre punctele slabe care s-au evidențiat în parcursul învățământului românesc din ultimii 30 de ani sunt de menționat – alături de amintita instabilitate guvernamentală, care a generat adeseori incoerența deciziilor în domeniul educațional, frecvența lor modificare sau inconsecvențe în transpunerea lor în practică – minusuri precum reducerea numerică a populației aflată la vârsta instruirii obligatorii (pe fundalul general al fenomenului de îmbătrânire demografică)²⁰, proces care s-a înregistrat în paralel cu o migrare a forței de muncă având o calificare superioară (survenită în contextul afirmării liberei circulații a individului), migrarea determinând efecte nedorite în ceea ce privește finalitatea procesului de educație și instruire și contribuția acestuia la evoluția societății românești. O analiză a evoluției populației școlare din România în primele decenii ale secolului XXI indică o reducere treptată a acesteia cu peste un milion de studenți, de la un număr de 4.565.279, în anul școlar 2000/2001, la 3.547.301, în anul academic 2018/2019²¹.

20 În conformitate cu datele oferite de Institutul Național de Statistică la finele lui 2019, fenomenul de îmbătrânire demografică s-a accentuat în anul respectiv, populația în vârstă de 65 de ani și peste depășind cu mai mult de 471.000 de persoane segmentul de populație cu vârsta cuprinsă între 0-14 ani. Indicele de îmbătrânire demografică a crescut de la 112,1 (la 1 iulie 2018) la 114,6 persoane vârstnice la 100 de persoane tinere (la 1 iulie 2019), iar cea mai mare pondere din totalul populației era deținut de grupa de vârstă 40-44 de ani, rezultat direct al boom-ului demografic indus de politica regimului Ceaușescu în sfera natalității. Semnificativă este și evoluția în timp a ponderii amintitelor grupe de vârstă: dacă în anul 2005 ponderea populației de 65 de ani și peste era de 14,7% din totalul populației României, față de o pondere mai mare a populației tinere cu vârsta cuprinsă între 0-14 ani, anume 15,9% din totalul populației, în anul 2018 ponderea populației vârstnice de 65 de ani și peste augmenta la 18,2% din totalul populației țării, în timp ce ponderea tinerilor între 0-14 ani diminuea la 15,6%. *Anuarul Statistic al României 2019. Romanian Statistical Yearbook*, București, Institutul Național de Statistică, 2020, p. 724; *Anuarul Statistic al României 2006. Romanian Statistical Yearbook*, p. 799.

21 Succesiv, numerele au fost: 4.403.880, în anul școlar 2004/2005, apoi 4.176.866, în 2009/2010, respectiv 4.029.226, în 2010/2011, 3.823.515, în 2011/2012, 3.734.326, în 2012/2013, ulterior 3.796.404, în anul academic 2013/2014 și 3.735.552, în 2014/2015 (aceasta cu toate că, din respectivul an școlar, datele statistice cuprind și copiii din învățământul antepreșcolar), în fine, 3.642.632, în anul școlar 2015/2016, 3.597.280, în 2016/2017 și 3.578.561, în anul școlar 2017/2018. *Anuarul Statistic al României 2019*, p. 321; *Anuarul Statistic al României 2014. Romanian Statistical Yearbook*, București, Institutul Național de Statistică, 2015, p. 293; *Anuarul Statistic al României 2006*, p. 329.

Gradul de cuprindere în învățământ al populației școlare a crescut progresiv în anii 2000, de la 68,9 %, în anul școlar 2000/2001, la 86,5 %, în 2009/2010, pentru a se situa pe o pantă relativ descendentă în ultimul deceniu, ceea ce indică percepția asupra rolului și utilității educației în societatea actuală²².

Noul context, democratic, de după decembrie 1989, a determinat o expansiune fără precedent a sistemului de învățământ superior, pentru a oferi debușeul necesar numărului crescând de absolvenți ai învățământului liceal din ultimii ani de comunism care doreau să își continue studiile superioare și care se loveau de sistemul fondat pe *numerus clausus* antedecembrist (în ultimul deceniu al regimului dictatorial Ceaușescu, compoziția unui an universitar la disciplinele umaniste atinge cifra scăzută de 25 de studenți). Sistemul a fost corectat în primii ani ai tranziției prin sporirea cifrei de școlarizare (cu începere chiar din anul academic 1990/1991), suplimentarea cu locuri cu plată (din anul universitar 1993/1994)²³, crearea de noi universități, fără a se reuși, totuși, asigurarea integrării tuturor aspiranților la studiile universitare în învățământul superior de stat. În acest context, apariția celui privat, încă din 1990, s-a dovedit o necesitate, atât la nivel universitar, cât și pentru fiecare dintre celelalte trepte de învățământ (grădinițe și școli particulare, unele dintre acestea cu anumite caracteristici, mai ales în ceea ce privește predarea într-o limbă de circulație internațională, licee private etc.). În plus, accentul pe o mai bună calitate a pregătirii absolvenților instituțiilor de învățământ superior a determinat, încă din 1990, în paralel cu amintita sporire a cifrei de școlarizare la forma de zi a învățământului superior, reducerea cu 20 % a cifrei de școlarizare la seral²⁴. De asemenea, pentru a gestiona corect explozia numerică a instituțiilor universitare de învățământ superior și, totodată, diversificarea specializărilor oferite de respectivele structuri a fost adoptată, în 1993, Legea acreditării instituțiilor de învățământ superior și a recunoașterii diplomelor, prin care procesul acreditării structurilor de învățământ superior era divizat în

22 Anuarul Statistic al României 2019, p. 325; Anuarul Statistic al României 2014, p. 295; Anuarul Statistic al României 2006, p. 331.

23 Hotărârea Guvernului României nr. 283/21 iunie 1993 privind unele măsuri referitoare la desfășurarea învățământului în anul școlar (universitar) 1993/1994, art. 46-50, „Monitorul Oficial”, nr. 171, 22 iulie 1993.

24 Hotărârea de guvern nr. 41 bis/13 ianuarie 1990 privind unele măsuri referitoare la învățământul superior seral, art. 2-3, „Monitorul Oficial”, nr. 9/14 ianuarie 1990.

două faze: autorizarea de funcționare provizorie, care acorda dreptul de organizare a admiterii, respectiv acreditarea, care acorda dreptul de a organiza examen de licență sau de absolvire și de a elibera diplome recunoscute de Ministerul Învățământului (acreditarea fiind necesar să se obțină după 2 ani de la absolvirea primei promoții), în scopul evaluării și acreditării instituțiilor de învățământ superior fiind înființat Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare²⁵.

Sunt înființate astfel, în 1990, o serie de universități particulare la București (Universitatea Creștină, „Dimitrie Cantemir”; Universitatea „Titu Maiorescu”, Universitatea „Nicolae Titulescu”, Universitatea „Hyperion”, Universitatea Ecologică, Universitatea „Athenaeum”), la Iași (Universitatea „Petre Andrei”), Oradea (Universitatea „Emanuel”, deschisă inițial ca Institut biblic, devenit universitate în 1998) sau Arad (Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”²⁶). Este, de asemenea, organizat ca structură de grad universitar, Institutul Teologic Baptist din București, iar în 1991 o altă serie de instituții de învățământ superior particular își deschid porțile (Universitatea „Apollonia” din Iași, denumirea definind și pregătirea în domeniul asistenței și îngrijirii medicale, sfânta omonimă fiind cunoscută ca patroană a dentiștilor; Universitatea „Dimitrie Cantemir” din Târgu Mureș și Facultatea de Drept din Cluj-Napoca; Universitatea „Spiru Haret” din București; Universitatea Româno-Americană; Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești; Universitatea „Tibiscus” din Timișoara). În anul 1992, procesul a continuat: vezi Universitățile „Artifex” (București, care pune în valoare principiile și învățământul cooperatist), „George Bacovia” (Bacău), „Bogdan Vodă” (Cluj-Napoca), „Andrei Șaguna” (Constanța), „Danubius” (Galați, acreditată în 2002), Universitatea Europeană „Drăgan” (Lugoj), Institutul Teologic Penticostal (București), Institutul Teologic Adventist (organizat, din 2000, în Campusul universitar de la Cernica și devenit,

25 Vezi Legea nr. 88/17 decembrie 1993 privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor, „Monitorul Oficial”, nr. 307, 27 decembrie 1993. Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare este constituit și numit prin Hotărârea Parlamentului nr. 5/19 aprilie 1994 („Monitorul Oficial”, nr. 108, 28 aprilie 1994), regulamentul său de funcționare și al comisiilor de evaluare aferente fiind aprobat în luna august același an (conform Hotărârii Guvernului României nr. 528/10 august 1994, „Monitorul Oficial”, nr. 234, 25 august 1994).

26 Pe temă *Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad (1990-2005)*, de Iovan Marțian, Aurel Ardelean, Gavril Ardelean, Arad, Vasile Goldiș University Press, 2005, p. 485.

din 2017, Universitatea Adventus²⁷). Ulterior se cristalizează și alte structuri de învățământ superior privat – în 1993, Institutul de Administrare a Afacerilor din București (organizat, la început, sub numele de Institut de Administrație Publică și a Afacerilor pentru implementarea programului Executive Master of Business Administration, susținut printr-un program al Agenției S.U.A. pentru Dezvoltare Internațională, din 2009 cu actuala denumire); în 1994, Universitatea „Bioterra” din București (cu specializări în domeniul managementului agroturistic, poliției fitosanitare și zooveterinare); în 1998, Universitatea Româno-Germană din Sibiu; în 2000, la Oradea, Universitatea „Agora” și Universitatea Creștină „Partium”, prima instituție de sine-stătătoare a învățământului superior maghiar din România în postcomunism; în 2001, Universitatea „Sapientia” din Cluj-Napoca, cea mai importantă universitate maghiară din România, inițial fiind organizată Fundația Sapientia (2000) – per ansamblu funcționând, în perioada 1990-2018, la nivelul întregii țări, peste 125 de instituții de învățământ superior²⁸. Unele dintre acestea au intrat în lichidare în ultimii ani, în contextul economic al deceniului trecut și în directă legătură cu diminuarea populației tinere după un boom demografic indus de politica regimului Ceaușescu de sporire a natalității în anii 1967-1989 (de reținut că populația până la 24 de ani s-a redus în ultimul sfert de secol cu 4 milioane, de la un procent de 40,3% din totalul populației, cât reprezenta, în 1992, la doar 26,5%, în 2016)²⁹. De altfel, o privire de ansamblu asupra întregului învă-

27 Vezi Legea de înființare a Universității Adventus din Cernica (Decretul Președintelui României nr. 1.035/28 noiembrie 2017, „Monitorul Oficial”, nr. 945, 29 noiembrie 2017), specializările oferite fiind Teologia Adventistă Pastorală, Limba și Literatura Română – Limba și Literatura Engleză, Asistență Socială și Pedagogia învățământului primar și preșcolar.

28 Iordan Petrescu, Constantin Anghelache, Emilia Gogu, Mădălina Gabriela Anghel, *Geneza și evoluția învățământului superior din România în date statistice*, București, Ed. Economică, 2018, pp. 320-322.

29 Vezi Universitatea Română de Științe și Arte „Gheorghe Cristea” din București, constituită în 1990, în lichidare din anul universitar 2016-2017; Universitatea „Avram Iancu” din Cluj-Napoca, înființată în 1992 și funcțională până în anul academic 2016-2017, când a început procesul de lichidare; Universitatea „George Barițiu” din Brașov (activă din 2002, procesul de lichidare demarat cu anul școlar 2016-2017); Universitatea „Mihail Kogălniceanu” din Iași (deschisă în 2002, procesul de lichidare cu începere din anul universitar 2014-2015); Universitatea Financiar-Bancară din București (din 2002, cu începerea lichidării în 2014-2015); Universitatea „Mihai Eminescu” din Timișoara (întemeiată în 2002, în lichidare din 2014-2015). *Anuarul Statistic al României 2019*, p. 56; I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 319, 323.

țământ superior românesc din ultimele două decenii indică faptul că numărul instituțiilor de învățământ superior a diminuat treptat, de la cifra de 126, în anul universitar 2000/2001, la 108, în anul academic 2009/2010 și la 92, în anul școlar 2018/2019³⁰.

O mențiune aparte se cuvine făcută aici evoluției învățământului privat preșcolar, primar și gimnazial, respectiv liceal, stabilit prin lege ca fiind o alternativă sau o completare a structurii educaționale statale. Reglementate prin Legea învățământului din 1995³¹ (care reprezintă principala normă legislativă în domeniul învățământului românesc de după 1989, indicator al direcției reformelor în acest domeniu și care marchează, alături de Legea educației din 2011, întreaga evoluție a învățământului postdecembrist), structurile private de învățământ preuniversitar au cunoscut o evoluție diferențiată în ultimele decenii. Dacă învățământul liceal privat s-a aflat într-o continuă ascensiune până în anul școlar 2013/2014 (numărul liceelor particulare crescând de la 33, câte existau în anul academic 2000/2001, la 84, în 2013/2014), ulterior intrând pe o pantă descendentă (liceele private fiind în număr de 68, în anul școlar 2018/2019), la nivelul învățământului preșcolar, respectiv primar și gimnazial particular se observă o creștere constantă la nivelul numărului unităților funcționale, și aceasta cu toate că populația școlară a diminuat treptat în perioada la care facem referire și cu toate că sistemul de stat prevedea cuprinderea populației școlare în treptele obligatorii de învățământ. Fenomenul reprezintă o dovadă a preferinței elevilor și părinților pentru un sistem de educație privat în treptele formative fundamentale ale copiilor, cu exigențe diverse și, în numeroase cazuri, cu predare într-una dintre limbile moderne de circulație³².

30 *Anuarul Statistic al României 2019*, p. 338; *Anuarul Statistic al României 2014*, p. 308; *Anuarul Statistic al României 2006*, p. 342.

31 Legea învățământului nr. 84/24 iulie 1995, cap. 11, art. 103-117, „Monitorul Oficial”, nr. 167, 31 iulie 1995.

32 Numărul unităților de învățământ private din treapta primară și gimnazială, care se ridică în anul școlar 2000/2001 la 12 instituții, a augmentat, în anul academic 2004/2005, la 29, ulterior, în anul școlar 2009/2010, la 36, în 2014/2015, la 80, pentru a ajunge la 112, în anul academic 2017/2018, iar cel al grădinițelor private (mai precis a unităților destinate învățământului preșcolar particular) a crescut într-un ritm remarcabil, de la 72, în anul școlar 2000/2001, la 414, în anul școlar 2018/2019. *Anuarul Statistic al României 2019*, p. 243; *Anuarul Statistic al României 2014*, p. 318; *Anuarul Statistic al României 2006*, p. 352.

În ceea ce privește învățământul superior de stat, în anii postcomunismului sunt create universități noi: Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, înființată în 1991 din dorința de a reafirma vocația orașului de centru al învățământului superior³³; Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, deschisă în iunie 1992 pe structurile anterior dependente de Universitatea din Craiova, anume secțiile de subingineri; Universitatea „Valahia” din Târgoviște – fondată tot în iunie 1992 și având la bază structura Colegiului Universitar Tehnic și Economic înființat aici în 1991 –, inițial cu 2 facultăți, numărul acestora crescând, până în prezent, la 10³⁴.

De asemenea, în domeniul universitar, s-a recurs la prelungirea studiilor de la 4 la 5 ani pentru marea parte a specializărilor la alegere (ultimul an academic semnificând un semestru de cursuri și unul destinat pregătirii tezei de licență). Legea învățământului din 1995 stabilea ulterior revenirea duratei studiilor universitare la 4 ani (proces care fusese, însă, inițiat încă din anul 1993/94 pentru anumite specializări din învățământul superior de lungă durată, în special din domeniul socio-umanist și economic, dar și din sfera matematicii, biologiei etc.)³⁵, promoției de studenți care încheiau în anul 1996 al IV-lea an de studii universitare fiindu-i oferită posibilitatea de a opta fie pentru terminarea atunci a facultății cu susținerea licenței, fie pentru o pregătire universitară de cinci ani, reprezentând astfel ultima generație, în lichidare, care urma perioada cincinală de studii. În plus, din anul universitar 1993/1994, odată cu structurarea pe cicluri a învățământului universitar, pentru susținerea licenței era necesară nu doar prezentarea proiectului sau a lucrării de diplomă, ci și susținerea unui examen de licență, care consta în probe generale și de specialitate³⁶.

33 Hotărârea Guvernului nr. 474/9 iulie 1991, care prevedea o structură cu specializările istorie și teologie-asistență socială.

34 Hotărârea de guvern nr. 288/1 iunie 1992 privind înființarea Universității Târgoviște și a Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 135, 19 iunie 1992.

35 Conform art. 67 din Legea învățământului nr. 84/24 iulie 1995, „Monitorul Oficial”, nr. 167, 31 iulie 1995. De asemenea, specializarea absolvenților pentru profesiunea didactică era reglementată prin obligativitatea participării la activitățile Departamentului pentru pregătirea personalului didactic organizat în instituțiile de învățământ superior și care includeau discipline de pregătire teoretică și practică în sfera pedagogiei, psihologiei, logicii, sociologiei și metodicii de specialitate (art. 68); Hotărârea Guvernului României nr. 283/21 iunie 1993, „Monitorul Oficial”, nr. 171, 22 iulie 1993.

36 Hotărârea Guvernului României nr. 283/21 iunie 1993 privind unele măsuri referitoare la desfășurarea învățământului în anul școlar (universitar) 1993/1994, art. 43, „Monitorul Oficial”, nr. 171, 22 iulie 1993.

Măsurile de reformă a învățământului românesc din anii '90 au contribuit la încheierea provizorie, în anul 2000, a capitolului Educație din cadrul negocierilor pentru aderarea la Uniunea Europeană, România agreând în întregime acquis-ul comunitar în domeniul Educație, formare profesională și tineret, nefiind solicitate perioade de tranziție sau derogări (pentru anii imediat următori a fost avută în vedere doar adoptarea unor măsuri privind educația copiilor lucrătorilor migranți, formarea profesională continuă și a adulților, respectiv activitatea de voluntariat pentru tineret)³⁷. Procesul de corelare a legislației românești în domeniu cu politicile educaționale europene a continuat și în anii următori (mai ales în domeniul învățământului superior, privind reglementarea masteratului, învățământului la distanță și a celui cu frecvență redusă)³⁸.

37 Prin Hotărârea Guvernului României nr. 508/31 mai 2001 privind accesul la învățământul obligatoriu din România al copiilor lucrătorilor migranți proveniți din statele membre ale Uniunii Europene („Monitorul Oficial”, nr. 305, 8 iunie 2001) se transpun în practică prevederile Directivei referitoare la educația copiilor lucrătorilor migranți, ulterior completată de Hotărârea Guvernului României nr. 1.420/6 decembrie 2002 („Monitorul Oficial”, nr. 923, 17 decembrie 2002) referitoare la cursurile gratuite de inițiere în limba română pentru copiii lucrătorilor migranți. Pe baza Legii nr. 375/11 iunie 2002 privind formarea profesională a adulților („Monitorul Oficial”, nr. 436, 21 iunie 2002) – prin care era aprobată Ordonanța Guvernului nr. 129/31 august 2000 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 430, 2 septembrie 2000) – sunt armonizate cadrulul național exigențele europene în domeniu, iar prin Legea voluntariatului nr. 195/20 aprilie 2001 („Monitorul Oficial”, nr. 206, 24 aprilie 2001) – completată de Ordonanța Guvernului nr. 58/22 august 2002 („Monitorul Oficial”, nr. 642, 30 august 2002), aprobată prin Legea nr. 629/19 noiembrie 2002 („Monitorul Oficial”, nr. 848, 25 noiembrie 2002) – sunt stabilite coordonatele activității de voluntariat pentru tineret. O panoramă completă asupra chestiunii în Vasile Pușcaș, *România spre Uniunea Europeană. Negocierile de aderare (2000-2004)*, Iași, Institutul European, 2007, pp. 437-445.

38 Prefigurat de formula studiilor aprofundate încheiate cu o diplomă de master introdusă deja prin Legea învățământului din 1995 (art. 72), programul de masterat ca program postuniversitar de studii interdisciplinare structurat în jurul unei specializări majore va fi introdus prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 143/21 septembrie 2000 privind organizarea studiilor de masterat în România („Monitorul Oficial”, nr. 471, 28 septembrie 2000). Organizarea învățământului la distanță din învățământul superior a fost făcut prin Hotărârea Guvernului nr. 1.214/29 noiembrie 2000 („Monitorul Oficial”, nr. 639, 7 decembrie 2000), ulterior prin Hotărârea Guvernului nr. 1.011/8 octombrie 2001 privind organizarea și funcționarea învățământului la distanță și a învățământului cu frecvență redusă în instituțiile de învățământ superior („Monitorul Oficial”, nr. 678, 26 octombrie 2001). Date la Andrei Florin Sora, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc. 1968-2011*, București, Ed. A.N.C., 2011, p. 51.

O altă caracteristică a evoluției sistemului educațional românesc în ultimii 30 de ani este internaționalizarea învățământului, adoptarea sistemului Bologna. România a devenit membru al Procesului Bologna în 1999 prin semnarea Declarației de la Bologna, asumându-și astfel includerea obiectivelor stabilite de acesta în rândul priorităților învățământului românesc. Declarația a fost semnată inițial, la 19 iunie 1999, cu ocazia Conferinței Confederației Rectorilor din Uniunea Europeană (desfășurată la Bologna în zilele de 18-19 iunie 1999), de miniștrii Educației din 29 de țări care au aderat la Convenția Culturală Europeană și a avut drept obiectiv crearea unui Spațiu European al Învățământului Superior (sincronizarea dimensiunilor intelectuale, socio-culturale și tehnologico-științifice, mobilitatea cetățenilor și angajarea acestora oriunde pe continent) în cadrul Convenției de Recunoaștere de la Lisabona din 1997 (axată pe problema recunoașterii atestatelor și calificărilor obținute în Europa în Învățământul Superior și ratificată, în prezent, de peste 50 de state, România fiind semnatară din anul 1998). De altfel, în problema recunoașterii calificărilor trebuie amintită înființarea, la începutul anului 1999, a Centrului Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor din structura Ministerului Educației Naționale în vederea recunoașterii ori echivalării diplomelor, a titlurilor științifice și a diverselor documente de studii³⁹.

Angajamentul de la Bologna – denumit astfel pentru a celebra tradiția universitară a instituției italiene, cea mai veche din Europa, înființată la 1088 și sărbătorită, la 900, de ani prin semnarea, la 18 septembrie 1988, de către rectorii universităților europene, a *Magna Charta Universitatum*, document destinat să încurajeze legăturile interuniversitare europene, libertatea cercetării și a predării – a fost precedat de Declarația de la Sorbonna (din 25 mai 1998, care a întrunit acordul miniștrilor Educației din Germania, Italia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii) și a fost asumat de 48 de țări (europene sau foste state din componența U.R.S.S.-ului) în vederea armonizării învățământului superior din respectivele state și presupune, în primul rând, structurarea studiilor superioare pe două trepte, după modelul inspirat de învățământul anglo-saxon al cursurilor *undergraduate* și (*post*)*graduate*: studiile universitare de licență (de 3-4 ani), respectiv studiile universitare de masterat (de 1-2 ani), urmate, simultan sau ulterior, de cele doctorale. De asemenea, în vederea facilitării mobilității

39 Hotărârea Guvernului nr. 49/29 ianuarie 1999, „Monitorul Oficial”, nr. 53, 5 februarie 1999.

studenților, a compatibilității curriculare, se prevede un sistem comun de credite de studiu transferabile (ECTS), precum și un supliment de diplomă, care să permită compararea acestora în vederea favorizării integrării cetățenilor europeni pe piața muncii⁴⁰. În consecință, în România a fost adoptat un cadru legislativ în vederea alinierii sistemului de educație românesc la cel european. În anul 2004, prin Legea nr. 288 privind organizarea studiilor universitare, învățământul superior este structurat pe 3 cicluri (licență, master, doctorat)⁴¹. Din anul academic 2005-2006 a fost implementată efectiv organizarea învățământului superior pe cele trei cicluri de studii, legea stipulând că, din amintitul an școlar, universitățile vor elibera fiecărui absolvent suplimentul de diplomă conform normelor europene. De asemenea, legea reorganiza învățământul superior de scurtă durată desfășurat în colegiile universitare în conformitate cu Legea învățământului din 1995 (dar stabilit, deja, prin hotărârile de guvern din anii precedenți, din

40 Sistemul a fost perfectat ulterior prin Comunicatul de la Praga (19 mai 2001), Comunicarea de la Berlin (19 septembrie 2003), Comunicarea de la Bergen (19-20 mai 2005), Comunicatul de la Londra (18 mai 2007), de la Leuven/Louvain-la-Neuve (2009), Budapesta-Viena (2010), București (2012) și Yerevan (2015).

41 Durata studiilor universitare de licență este de 3-4 ani, la învățământul de zi (este prevăzut și cel seral, cu frecvență redusă și la distanță), cu un număr de credite de studiu transferabile de 60/an (numărul total al acestora situându-se între 180 și 240). Este prevăzută obligativitatea unor stagii de practică în domeniu, iar diploma de licență atestă însușirea cunoștințelor și competențelor generale și de specialitate, inclusiv comunicarea scrisă și orală într-o limbă străină și utilizarea tehnologiilor informatice. Durata studiilor de masterat stabilită este de 1-2 ani la învățământul de zi (prevăzându-se posibilitatea de a fi organizate și cu frecvență redusă sau la distanță), numărul de credite transferabile fiind tot de 60/an (suma totală plasându-se între 90 și 120, putând coborî însă și până la 60), iar cea a ambelor cicluri reunite (licență și master) urmând să corespundă unui minim de 300 de credite de studiu transferabile. Diploma de licență oferă posibilitatea absolventului de a funcționa în posturi didactice din învățământul primar și gimnazial, cu condiția de a fi urmat un modul de pregătire psihopedagogică întrunind minimum 30 de credite de studiu transferabile; diploma de master deschide posibilitatea ocupării de posturi didactice în învățământul liceal sau universitar, după frecventarea pregătirii psihopedagogice care însumează un minim de 60 de credite de studiu transferabile. Pentru asigurarea complementarității celor două cicluri de studiu amintite se prevede finanțarea anuală de la bugetul de stat a unui număr de locuri la masterat care să reprezinte minimum 50% din numărul de absolvenți cu diplomă de licență. Cel de-al III-lea ciclu de studii, cel doctoral, este prevăzut cu o durată de 3 ani, cu posibilitatea de prelungire de 1-2 ani și cu susținerea tezei nu mai târziu de 3 ani de la încheierea studiilor de doctoratură. Legea nr. 288/24 iunie 2004 privind organizarea studiilor universitare, „Monitorul Oficial”, nr. 614, 7 iulie 2004.

1991 fiind stipulată organizarea învățământului superior de scurtă durată în colegii⁴², apoi învățământul superior fiind structurat, din anul universitar 1993/1994, pe III cicluri – ciclul I, cuprinzând anul I și II atât de la forma lungă, cât și de la forma scurtă de învățământ superior; al II-lea, cu anii III și IV ai învățământului de lungă durată și studenții din anul III ai colegiilor universitare, respectiv ciclul al III-lea, constituit dintr-un an de studii aprofundate, care putea fi urmat doar de absolvenții cu diplomă ai ciclului al II-lea de la forma lungă de învățământ⁴³, care era fie convertit în studii universitare de licență în domeniile existente sau apropiate, fie intra într-un proces de lichidare⁴⁴. În conformitate cu prevederile legii, diplomele absolvenților de învățământ superior cu durata de 5-6 ani erau echivalente cu diplomele de master. Astfel s-a produs tranziția către superspecializare, centrul de greutate al pregătirii elitelor fiind translatat, treptat, din învățământul universitar către cel postuniversitar (masterat, respectiv studii de specializare și doctorale)⁴⁵. În anul 2008 a absolvit prima promoție de studenți din ciclul de studii de licență organizat în conformitate cu normele Procesului Bologna, iar cu începere din anul academic 2008-2009, au dat admitere primii candidați la ciclul de studii de masterat.

În legătură cu accentul pe supercalificare și promovarea unei calități excepționale a învățământului, se poate observa o evoluție a politicilor în domeniul educației, din anii 90 și până în ultimul deceniu. Astfel, dacă Le-

42 Hotărârea Guvernului României nr. 461/30 iunie 1991 privind organizarea și funcționarea învățământului în România în anul școlar (universitar) 1991/1992, art. 37, „Monitorul Oficial”, nr. 157, 25 iulie 1991.

43 Vezi, de exemplu, Hotărârea Guvernului României nr. 283/21 iunie 1993 privind unele măsuri referitoare la desfășurarea învățământului în anul școlar (universitar) 1993/1994, art. 41, „Monitorul Oficial”, nr. 171, 22 iulie 1993.

44 Învățământul universitar de scurtă durată era de 3 ani și era organizat în colegii universitare în cadrul instituțiilor de învățământ universitar de lungă durată. Admiterea în colegii se făcea pe baza criteriilor prevăzute pentru învățământul universitar de lungă durată, iar studiile erau încheiate printr-un examen de absolvire. Un statut aparte aveau colegiile universitare cu profil pedagogic, care asigurau pregătirea de institutori pentru învățământul preșcolar și primar, aceștia putând dobândi specializarea și pentru predarea în treapta gimnazială a unei discipline precum limbă străină, Muzică, Desen ori Educație Fizică. În acest caz, durata studiilor putea să fie și de 2 ani, pentru absolvenții liceelor pedagogice, însă urca la 3 ani, pentru cei care au terminat un liceu cu un alt profil). Vezi art. 62-65 din Legea învățământului nr. 84/24 iulie 1995, „Monitorul Oficial”, nr. 167, 31 iulie 1995.

45 A. F. Sora, *op. cit.*, p. 44.

gea învățământului din 1995 prevedea că ministerul de resort putea aproba organizarea de unități de învățământ sau clase constituite din elevii capabili de performanțe (art. 10), Legea educației naționale din 2011 pune un mai mare accent pe problemă, stabilind constituirea, pentru copiii și tinerii capabili de performanțe înalte, a unor centre de excelență, alături de unitățile specializate de învățământ (art. 57)⁴⁶, pentru coordonarea politicii în domeniu fiind înființat, încă din anul 2007, Centrul Național de Instruire Diferențiată⁴⁷. De asemenea, pentru aprofundarea și extinderea instruirii treptei superioare de învățământ, dacă Legea învățământului din 1995 prevedea, la nivelul învățământului postuniversitar, studii aprofundate, studii de masterat, respectiv doctoratul și studiile academice postuniversitare de specializare (art. 70-79), Legea educației naționale din 2011 nuanța structurarea celor trei cicluri de studii universitare (licență, master – anume master profesional, master de cercetare și master didactic –, respectiv doctorat, programele de studii universitare de doctorat fiind organizate de școli doctorale, existând totodată două tipuri de doctorat: cel științific, respectiv doctoratul profesional, în domeniul artelor sau sportului) și desfășurarea examenelor aferente de finalizare a studiilor (cel de licență, examenul de disertație, susținerea publică a tezei de doctorat, la care se adăuga cel ce certificare pentru studiile postuniversitare de tip specializare) și stipula totodată postdoctoratul (destinat cercetării avansate și încheiat cu un atestat de studii postdoctorale)⁴⁸. De asemenea, pentru respectarea standardelor de calitate și etică profesională a fost organizat, în luna februarie 2011, pe baza Legii educației naționale, Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U),

46 Legea educației naționale nr. 1/5 ianuarie 2011, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 18, 10 ianuarie 2011.

47 Înființat prin Legea nr. 17/9 ianuarie 2007 privind educația tinerilor supradotați, capabili de performanță înaltă, art. 24-27, „Monitorul Oficial”, nr. 43, 19 ianuarie 2007.

48 Programele postuniversitare stipulate de Legea educației naționale din 2011 erau reprezentate atât de programele postdoctorale de cercetare avansată, cât și de programele postuniversitare de formare și dezvoltare personală continuă (finalizate prin obținerea unui certificat de atestare a competențelor profesionale specifice programului), acestora adăugându-li-se, din anul 2014, programele postuniversitare de perfecționare, încheiate cu eliberarea unui certificat de absolvire (conform Ordonanței de Urgență a Guvernului României nr. 49 din 26 iunie 2014 privind instituirea unor măsuri în domeniul educației, cercetării științifice și pentru modificarea unor acte normative, „Monitorul Oficial”, nr. 486, 30 iunie 2014).

organism consultativ la nivel național⁴⁹. Tot prin Legea educației naționale din 2011 se stipula înființarea Institutului de Studii și Cercetări Avansate din România, cu rolul de a susține elitele științifice românești din țară și din diaspora (ulterior vor exista inițiative ale înființării unor Institute de cercetări avansate ori studii avansate pe domenii – economic, cultural, tehnologic). Susținerea excelenței individuale se realizează, în ultimele decenii, prin acordarea de granturi de studii sau de cercetare. Pentru dobândirea și evidențierea capacităților și performanțelor didactice și de cercetare după obținerea titlului de doctor în știință a fost introdusă, prin legea din 2011, abilitarea, atestatul de abilitare fiind condiționat de redactarea și susținerea publică a unei teze de abilitare. Ulterior, din anul 2012, se stabilea prin lege că abilitarea reprezenta certificarea calității unei persoane de a conduce lucrări de doctorat⁵⁰. În paralel, la nivelul învățământului universitar este desființată funcția de preparator universitar, accentul fiind pus pe obligativitatea pregătirii doctorale pentru cadrele didactice universitare, respectiv a deținerii titlului de doctor pentru accesul în orice post didactic din învățământul superior⁵¹.

Problema asigurării calității învățământului de toate gradele, în acord cu exigențele la nivel european, și perfectarea cadrului național al calificărilor a constituit un obiectiv constant al politicilor privitoare la învățământul românesc. Din 1999 funcționa Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților, iar la finele anului 2001 a fost înființată Agenția Națională pentru Parteneriatul Universităților cu Mediul Economic-Social⁵², substituită, din 2005, de Agenția Națională pentru Calificările din Învățământul Superior și Parteneriat cu Mediul Economic și

49 Vezi Ordinul Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului nr. 3.759/9 februarie 2011 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare și a structurii acestuia, „Monitorul Oficial”, nr. 138, 23 februarie 2011.

50 Vezi, art. I, pct. 20 din Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 92/18 decembrie 2012 privind luarea unor măsuri în domeniul învățământului și cercetării, precum și în ceea ce privește plata sumelor prevăzute în hotărâri judecătorești devenite executorii în perioada 1 ianuarie-31 decembrie 2013, „Monitorul Oficial”, nr. 864, 19 decembrie 2012.

51 Legea educației naționale nr. 1/5 ianuarie 2011, art. 362, „Monitorul Oficial”, nr. 18, 10 ianuarie 2011.

52 Hotărârea Guvernului României nr. 1.338/27 decembrie 2001, „Monitorul Oficial”, nr. 37, 21 ianuarie 2002.

Social⁵³. Cu începere din anul 2010, Unitatea Executivă a Consiliului Național al Calificărilor și al Formării Profesionale a Adulților prelua atât atribuțiile Agenției Naționale pentru Calificările din Învățământul Superior și Parteneriat cu Mediul Economic și Social, cât și pe cele ale Consiliului Național de Formare Profesională a Adulților⁵⁴. Legea educației naționale din 2011 reorganiza amintita instituție prin înființarea Autorității Naționale pentru Calificări (art. 340-342), instituție care avea scopul de a elabora Cadrul Național al Calificărilor pe baza Cadrului european al calificărilor, de a gestiona Registrul Național al Calificărilor și Registrul național al furnizorilor de formare profesională a adulților, coordonând sistemul de asigurare a calității în formarea profesională continuă⁵⁵. În anul 2006, pe baza structurilor Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare, funcțional din 1993, a fost organizată Agenția Română de Asigurare a Calității din Învățământul Superior, având ca obiectiv evaluarea externă a învățământului superior din România. A fost, totodată, înființată și Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul preuniversitar⁵⁶.

Așadar învățământul superior românesc a cunoscut modificări semnificative nu doar în privința structurii, evoluției cifrei de școlarizare sau a adaptării sale la trendul și exigențele europene și internaționale. Disciplinele umaniste și-au recâștigat locul cuvenit în pregătirea absolvenților universităților din România și a fost depășită etapa exacerbării învățământului tehnic din ultimele decenii de comunism. În sfera specializărilor universitare, termenul de „domeniu” l-a substituit treptat pe acela de „profil”. Fenomenul este marcat și de reafirmarea vocației universalist-intelectuale (*universitas*) a structurilor universitare, care, din institute, sunt restructu-

53 Hotărârea Guvernului României nr. 1.357/3 noiembrie 2005, „Monitorul Oficial”, nr. 1.029, 21 noiembrie 2005.

54 Hotărârea Guvernului României nr. 885/18 august 2010, „Monitorul Oficial”, nr. 627, 6 septembrie 2010, modificată prin Hotărârea Guvernului României nr. 1.398/28 decembrie 2010 („Monitorul Oficial”, nr. 31, 13 ianuarie 2011).

55 Date la A. F. Sora, *op. cit.*, pp. 53-54. Pe tema formării profesionale continue vezi prevederile din titlul al V-lea al Legii educației naționale din 2011 privind învățarea pe tot parcursul vieții.

56 Agenția Română de Asigurare a Calității din Învățământul Superior și Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul preuniversitar au fost înființate, în anul 2005, în baza Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 75/12 iulie 2005 privind asigurarea calității educației („Monitorul Oficial”, nr. 642, 20 iulie 2005) aprobată, cu modificări, prin Legea nr. 87/10 aprilie 2006 („Monitorul Oficial”, nr. 334, 13 aprilie 2006).

rate ca universități sau academii, atât în domeniile umaniste, cât și în cele ale științelor exacte sau în sfera tehnicii, înregistrându-se emergența, ca facultăți sau departamente re- sau nou înființate, a acelor specializări care au fost desființate sau ignorate în perioada comunistă. Au fost restabilite specializările desființate în ultimele decenii ale regimului ideocratic de stânga (psihologia, pedagogia, relațiile economice internaționale, sociologia) și redimensionate cele care au fost golite de conținutul lor specific în anii amintitului regim. La începutul anilor 1990 se constituie facultățile de Științe Politice și Administrative, apoi facultățile de Științe Europene. Pentru promovarea calității și creșterea eficienței sistemului de învățământ superior, universitățile se pot constitui în consorții universitare sau chiar fuziona într-o singură instituție de învățământ superior⁵⁷.

Restructurarea, în formula universităților sau academiilor, a fost generalizată. Conservatoarele devin Academii de Muzică, iar de la finele anilor '90, Universități de Muzică, în timp ce Institutele de Arte Plastice sunt reorganizate ca Academii de Arte și, ulterior, ca Universități de Arte⁵⁸.

57 O prezentare în detaliu a evoluției specializărilor din învățământul superior românesc după 1990 la A. F. Sora, *op. cit.*, pp. 54-66. Vezi și Legea educației naționale nr. 1/2011, art. 194.

58 Numele de Academia de Muzică București a fost atribuit Conservatorului „Ciprian Porumbescu” în perioada 1990-1998, iar după această dată, instituția s-a numit Universitatea de Muzică București. Printr-o hotărâre de Guvern din ianuarie 2001, structura poartă denotația Universitatea Națională de Muzică din București. Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” va evolua, după 1990, mai întâi ca Academie de Arte, din 1995 ca Universitate de Arte, iar din 2002 a fost denumită Universitatea Națională de Arte București. La Iași, Conservatorul de Muzică, incluzând și artele plastice, iar, după 1990, și teatrul primește, în 1992, titlatura de Academia de Arte „George Enescu”, instituție redenumită, în 1997, printr-o hotărâre a Guvernului României, Universitatea de Arte „George Enescu”, ulterior, din anul academic 2016-2017, fiind denumită Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași (având în structura sa Facultatea de Compoziție, Muzicologie, Pedagogie muzicală și Teatru, Facultatea de Interpretare muzicală și Facultatea de Arte plastice, Decorative și Design, iar din 2002 și un departament destinat pregătirii personalului didactic). Din anul universitar 2012-2013, Facultatea de Teatru este separată de Facultatea de Interpretare, Compoziție și Studii Muzicale Teoretice, respectiv de Facultatea de Arte vizuale și Design, încheindu-se și în mediul academic ieșean îndelungatul proces al impunerii unui învățământ de teatru parțial individualizat în cadrul structurilor universitare. La Cluj-Napoca, Conservatorul de Muzică „Gheorghe Dima” devine, din 1990, „Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima”, iar Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” primește, tot din 1990, denumirea de Academia de Arte Vizuale „Ion Andreescu”, înregistrându-se treptata lărgire a ariei specializărilor și a liniilor de

Sunt cristalizate noi Universități, unele pe structuri precedente – ale vechilor Institute de Învățământ Superior din anii '70 și ale Institutelor de Subingineri (la Sibiu – Universitatea „Lucian Blaga”⁵⁹, la Arad – Universitatea „Aurel Vlaicu”⁶⁰, la Constanța – Universitatea „Ovidius” din Constanța⁶¹, la Bacău – Universitatea „Vasile Alecsandri”⁶², la Oradea – inițial

studii. În anul 2001 se decide schimbarea denumirii școlii în Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca. La Târgu Mureș, studiul regiei de teatru a fost reluat, din 1991, în cadrul Institutului de Teatru „Szentgyörgyi István”, care funcționa în ultimul deceniu de comunism doar cu specializarea actorie, studiată atât la linia de studiu în limba maghiară cât și, cu începere din 1976, în cadrul liniei de studiu în limba română. Institutul de Teatru a fost redenumit, din 1992, Academia de Artă Teatrală din Târgu Mureș, iar în anul 1995 a fost introdusă specializarea Teatologie, acreditată ulterior, în 2004. Din anul 1998, Academia de Artă Teatrală devine Universitatea de Artă Teatrală din Târgu Mureș. În mediul academic clujean, studiul teatrului a fost asumat, după 1990, în formula Facultății de Teatru și Film a Universității „Babeș-Bolyai” din localitate, facultate care are, în prezent, Departamente de Teatru și de Cinematografie și Media (în limbile română, respectiv maghiară). *Antigona Rădulescu, Odiseea muzicală 1964-2014. O istorie a Universității Naționale de Muzică București*, București, Ed. U.N.M.B., 2014; Octavian Lazăr Cosma, *Universitatea Națională de Muzică din București*, 4 vol., București, Ed. U.N.M.B., 2004-2014; *Universitatea Națională de Arte din București*, coord. Cătălin Bălescu, Eugen Alexandru Gustea, A. Guță, București, Ed. UNArte, 2014; Atena Elena Simionescu, Minola Iuțiș, *Profesori de ieri și de astăzi. Universitatea de Arte „George Enescu” la 155 de ani*, Iași, Artes, 2015; Vasile Pușcaș, Veronica Turcuș, Șerban Turcuș, *Leadership academic clujean (1919-2019)*, prefață de Marius Bojiță, studiu introductiv și notă asupra ediției de Vasile Pușcaș, Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2019.

59 Universitatea din Sibiu și-a definit structura în martie 1990, din septembrie 1991 alăturându-se și Institutul Teologic Ortodox „Andrei Șaguna”. Instituția a primit, din 1995, numele de Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu.

60 Din structura Institutului de Subingineri a fost organizat la Arad, în mai 1990, un Institut de Învățământ Superior, devenit Universitate în 1991, în conformitate cu Ordinul Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991. Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad cuprindea facultăți de Design; Educație Fizică și Sport; Inginerie; Inginerie Alimentară, Turism și Protecția Mediului; Științe ale Educației, Psihologie și Asistență Socială; Științe Economice; Științe Exacte; Științe Umaniste și Sociale; Teologie Ortodoxă. Cea din urmă, denumită „Ilarion V. Felea”, s-a raportat la tradiția învățământului superior de acolo, anume Institutul de Teologie din 1822. De asemenea, precedentă experiență a Institutului de Agricultură, respectiv a Institutului de Subingineri, a fost invocată de structura disciplinelor studiate în Universitate.

61 Universitatea din Constanța, organizată prin transformarea, în martie 1990, a Institutului de Subingineri de acolo, a fost denumită, din aprilie 1991, Universitatea „Ovidius” (prin Ordinul Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991).

62 Universitatea din Bacău s-a constituit, în 1990, prin transformarea Institutului de Subingineri în Institut de Învățământ Superior, institut devenit Universitate în

repropusă ca Universitate Tehnică, mai apoi cu actuala denumire⁶³, la Târgu Mureș – Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș, la început organizată tot ca Universitate Tehnică⁶⁴, la Suceava – Universitatea „Ștefan cel Mare”⁶⁵, la Pitești⁶⁶, Hunedoara, Reșița – Universitatea „Eftimie Murgu”⁶⁷

martie 1991. A fost structurată inițial pe două facultăți – Inginerie, respectiv Litere și Științe – și a primit, din 2009, numele lui Vasile Alecsandri. Vezi Ordinul Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991 (pentru schimbarea titlaturii din institut în universitate) și Hotărârea Guvernului nr. 1.093/2009, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 684, 12 octombrie 2009.

63 Universitatea din Oradea a fost organizată ca Universitate Tehnică în mai 1990, din martie 1991 primind actuala denumire. I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 235-236.

64 Institutul Pedagogic de trei ani de aici, înființat în 1960, a devenit, în 1977, Institut de Învățământ Superior (prin Decretul Consiliului de Stat nr. 209/1977) și a fost ulterior transformat, în 1984, în Institut de Subingineri, subordonat Politehniciei clujene (Decretul Consiliului de Stat nr. 213/1984). În anul 1990, structura este ridicată la rangul de Institut de Învățământ Superior și devine, prin Ordinul Ministerului Învățământului și Științei nr. 4894/22 martie 1991, Universitatea Tehnică din Târgu Mureș. Universitatea și-a lărgit structura în 1995 și a dobândit denumirea „Petru Maior” în 1996.

65 Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava a fost structurată pe baza Institutului Pedagogic înființat aici în 1963. Specializările în inginerie alimentară sau inginerie mecanică s-au adăugat din 1977, când a fost transformată în Institut de Învățământ Superior. Structura primește actualul nume în martie 1991. Pe temă Mihai Iacobescu, *Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava: file de istorie (1963-2003)*, Suceava, Ed. Universității din Suceava, 2003, p. 308.

66 Universitatea din Pitești a fost organizată în 1991 pe baza institutului cu profil tehnic de acolo. Vezi *Universitatea din Pitești*, Pitești, Univ. din Pitești, 2007, p. 34.

67 Structurile universitare din Hunedoara și Reșița au fost ambele organizate, în 1990, ca Facultăți de Inginerie, prin transformarea Institutelor de Subingineri, la început dependente de Politehnica din Timișoara. În fond, dependența ierarhică data din anii comunismului. Institutul de Subingineri din Hunedoara a fost înființat pe baza Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 1.272/1970, inițial fiind subordonat Institutului de Mine din Petroșani, apoi Politehnicii timișorene. Din 1971 datează Institutul de Subingineri din Reșița, coordonat de Politehnica din Timișoara (prin Decretul Consiliului de Stat nr. 147/5 iunie 1974, Institutele de Subingineri din Hunedoara și Reșița sunt subordonate Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, cfr. „Buletinul Oficial”, nr. 81, 14 iunie 1974). Revenind la evoluțiile postdecembriste, de reținut că Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, înființată în 1992, s-a autonomizat de Universitatea tehnică timișoreană, iar recent a fost organizată ca Centru Universitar al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, axat pe Inginerie și Management, Științe Economice și Științe Sociale. *Un sfert de secol de învățământ superior la Reșița:*

sau Baia Mare – Universitatea de Nord⁶⁸, ultimele două fiind sistematizate, în ultimul deceniu, ca Centre Universitare, primul al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, celălalt al Universității Tehnice din aceeași localitate). Nu doar vechile institute de învățământ superior, care au evoluat în universități, au fost redenumite, primind numele unor personalități definitorii pentru cultura și învățământul local sau pentru istoria națională ori denominații cu conotație geografică. O serie de universități care funcționau și în perioada comunistă au fost rebotezate pentru a fi evidențiat specificul local, expresie a dorinței de a se depăși centralismul și uniformismul comunist și de a se afirma autonomia universitară (Universitatea de Vest din Timișoara – din 1994, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați și Universitatea „Transilvania” din Brașov – din 1991)⁶⁹.

Sunt fondate, de asemenea, Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București (în 1991)⁷⁰, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” din Capitală (cu originea în structura de învățământ a Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București, în 1992 fiind constituit un Institut Superior de Informații aflat în subordinea Serviciului Român de Informații, reorganizat apoi, în 1995, și intitulat Institutul Național de Informații, devenit, din 2000, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”) sau Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” din Brașov (în 1995)⁷¹.

1971-1996: *monografie*, de Ștefan Anghel etc., Reșița, Ed. Eftimie Murgu, 1996, 187 p.; I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 237-238.

68 Universitatea de Nord din Baia Mare a fost organizată pe baza Institutului de Învățământ Superior de acolo, care data din 1974. În 1991, structura a fost denumită Universitatea din Baia Mare, din 1996 având numele de Universitatea de Nord, afiliată Universității Tehnice din Cluj-Napoca în urma unui proces de fuziune care s-a derulat în anii 2011-2012, devenind astfel Centrul Universitar Nord din Baia Mare al Universității Tehnice din Cluj-Napoca. I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 233, 300-301.

69 Conform unei note a Guvernului din 4 ianuarie 1991 și a Ordinului Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991, respectiv a Ordinului Ministrului Educației nr. 9.874/9 octombrie 1994. Vezi I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 219-220.

70 Înființată prin Hotărârea de Guvern nr. 183/20 martie 1991, „Monitorul Oficial”, nr. 75, 11 aprilie 1991.

71 Academia Forțelor Aeriene a fost înființată ca Academie a Aviației și Apărării Antiaeriene prin Hotărârea de Guvern nr. 616/11 august 1995, pe structura vechilor Institute Militar de Aviație „Aurel Vlaicu”, respectiv Militar de Artilerie și Rachete

La nivelul învățământului superior militar, în primii ani postdecembriști s-au adoptat o serie de măsuri pentru creșterea nivelului de transparență și pentru optimizarea integrării sale în sistemul național de învățământ în cadre democratice. O primă etapă a fost constituită, în anul 1991, de transformarea școlilor militare de ofițeri în institute militare de învățământ ca instituții de învățământ superior⁷². Ulterior, în anul 2003, studiile absolvite în instituțiile militare de învățământ ale Ministerului de Interne au fost echivalate cu studiile din instituțiile civile de învățământ⁷³. Vechea Academie Militară, denumită din 1991 Academia de Înalte Studii Militare, devine, în anul 2003, Universitatea Națională de Apărare (ulterior, din 2005, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”), în anul 1992 desprinzându-se din cadrul instituției și autonomizându-se structura Colegiului Național de Apărare⁷⁴. Se autonomizează, de asemenea, Academia Tehnică Militară ca instituție militară de învățământ politehnic superior, organizată astfel în 1990⁷⁵. Vechea Școală Militară de ofițeri de infanterie din Sibiu a devenit Academie a Trupelor de Uscat (din 1995), purtând numele lui Nicolae Bălcescu⁷⁶. Pe structura vechii Școli de Miliție din București a

Antiaeriene „General Bungescu”. „Monitorul Oficial”, nr. 206, 6 septembrie 1995. I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 330-331.

72 Hotărârea Guvernului României nr. 190/22 martie 1991, „Monitorul Oficial”, nr. 80, 16 aprilie 1991, republicată în nr. 216, 21 septembrie 1995.

73 Legea nr. 420/20 octombrie 2003 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 28/2002 privind echivalarea studiilor absolvite în instituțiile militare de învățământ ale Ministerului de Interne cu studiile din instituțiile civile de învățământ și a stagiului efectuat în funcții militare în Ministerul de Interne cu stagiul specific funcțiilor civile, „Monitorul Oficial”, nr. 769, 3 noiembrie 2003.

74 Hotărârea Guvernului României nr. 1.027/28 august 2003, „Monitorul Oficial”, nr. 646, 11 septembrie 2003; Hotărârea Guvernului României nr. 969/25 august 2005, „Monitorul Oficial”, nr. 793, 31 august 2005.

75 Hotărârea Guvernului nr. 550/17 mai 1990, „Monitorul Oficial”, nr. 74, 18 mai 1990. Vezi detalii privind funcționarea instituției în conformitate cu Hotărârea de Guvern nr. 612/30 septembrie 1992, „Monitorul Oficial”, nr. 269, 30 octombrie 1992.

76 Școala Militară din Sibiu, reorganizată în 1961 în formula Școlii Militare de Ofițeri „Nicolae Bălcescu”, cuprinzând și școlile de artilerie, geniu, transmisiuni, chimie și intențență a fost, la rândul ei, restructurată după 1989, din august 1991 autonomizându-se specializările intențență și finanțe și evoluând, ca structură, de la Institut Militar de Infanterie, Grăniceri și Chimie la Academie a Trupelor de Uscat, purtând, de asemenea, numele lui Nicolae Bălcescu. Academia Trupelor de Uscat „Nicolae Bălcescu”, subordonată Statului Major al Trupelor de Uscat, a fost înființată prin Hotărârea de Guvern nr. 616/11 august 1995, pe structura Institutului Militar de

fost organizată, în anul 1991, Academia de Poliție „Al. I. Cuza” din București⁷⁷. Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân” a evoluat, după 1989, în Academia Navală „Mircea cel Bătrân”⁷⁸, gestionată de Ministerul Apărării Naționale, în vreme ce Institutul de Marină Civilă, reînființat în 1990 și plasat în subordinea Ministerului Învățământului, devine, din 2000, Universitatea Maritimă din Constanța⁷⁹. De altfel, trebuie precizat că Legea învățământului din 1995 trata și problema învățământului militar, care era definit ca învățământ exclusiv de stat, același statut fiindu-i alocat și de Legea educației naționale din 2011.

La nivelul învățământului tehnic, vechile Institute politehnice, de mine, petrol-gaze sau de construcții din București, Iași, Cluj-Napoca,

Infanterie, Grăniceri și Chimie „Nicolae Bălcescu”, a Institutului Militar de Intendență și Finanțe „Gheorghe Lazăr”, a Institutului Militar de Tancuri „Mihai Viteazul”, a Institutului Militar de Auto „Basarab I”, a Institutului Militar de Artilerie și Geodezie „Ioan Vodă”, a Institutului Militar de Radiolocație „Avram Iancu”, a Institutului Militar de Geniu, Construcții și Căi Ferate „Panait Donici” și a Institutului Militar de Transporturi „Decebal”, „Monitorul Oficial”, nr. 206, 6 septembrie 1995; I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 230-231.

77 Școala de Miliție din București, devenită, din 1972, Școala Militară de Ofițeri a Ministerului de Interne și reorganizată, în 1990, ca Școală Militară Superioară de Ofițeri a Ministerului de Interne, a purtat, de la finele anului 1990, numele lui Alexandru Ioan Cuza. Vezi Hotărârea Guvernului României nr. 431/25 aprilie 1990 („Monitorul Oficial”, nr. 75, 24 aprilie 1992), prin care se prevedea și înființarea unei Facultăți de Poliție în cadrul Școlii Militare Superioare de Ofițeri a Ministerului de Interne, Hotărârea de Guvern nr. 1.305/15 decembrie 1990 („Monitorul Oficial”, nr. 112, 29 mai 1992) și Hotărârea de Guvern nr. 137/25 februarie 1991 privind înființarea Academiei de Poliție a Ministerului de Interne („Monitorul Oficial”, nr. 120, 4 iunie 1992). I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 228-229.

78 Academia Navală „Mircea cel Bătrân” funcționa cu facultățile de Marină Militară, respectiv de Comandă, Stat Major și Tehnică Militară, acestora adăugându-li-se, din mai 1990, Facultatea de Marină Civilă. Conform Hotărârii de Guvern nr. 406/23 aprilie 1990 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 68, 16 aprilie 1992) și nr. 551/17 mai 1990 („Monitorul Oficial”, nr. 74, 18 mai 1990).

79 Prin Hotărârea de Guvern nr. 113/6 februarie 1990 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 68, 16 aprilie 1992) Facultățile de Electromecanică Navală și Navigație ale Marinei Civile au trecut din cadrul Institutului de Marină „Mircea cel Bătrân” din subordinea Ministerului Apărării Naționale la Ministerul Învățământului, constituindu-se astfel Institutul de Marină Civilă. Vezi și Hotărârea de Guvern nr. 102/29 februarie 1992 (publicată tot în „Monitorul Oficial”, nr. 68, 16 aprilie 1992), respectiv Hotărârea de Guvern nr. 85/31 ianuarie 2000 („Monitorul Oficial”, nr. 58, 8 februarie 2000). I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, p. 239.

Timișoara, Petroșani sau Ploiești se vor transforma, în anii 1990, în universități tehnice sau politehnice⁸⁰. La Bistrița, pe structura Institutului de

80 Din noiembrie 1992, Institutul Politehnic din București devine Universitatea Politehnică a capitalei. Continuatoare a Institutului de Construcții din București, Universitatea Tehnică de Construcții din București (UTCB), redenumită astfel în anul universitar 1994-95, este singura universitate tehnică din România – cu o durată a pregătirii de 4 ani, cu șase facultăți cu predare în limba română și o facultate de inginerie în limbi străine – dedicată exclusiv formării specialiștilor cu pregătire superioară în construcții civile, construcții hidrotehnice, căi ferate, drumuri și poduri, instalații pentru construcții, mașini și utilaje pentru construcții, geodezie, precum și în alte domenii conexe legate de ramura construcțiilor, instituția tipărind, din anul 2001, un „Anuar al cercetării științifice din Universitatea Tehnică de Construcții din București”. Institutul Politehnic „Gh. Asachi” din Iași se transformă, din mai 1993, în Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași. Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași are astăzi 11 facultăți: Facultatea de Automatică și Calculatoare; Facultatea de Construcții și Instalații; Facultatea de Arhitectură „G. M. Cantacuzino”; Facultatea de Inginerie Chimică și Protecția Mediului „Cristofor Simionescu”; Facultatea de Construcții de Mașini și Management Industrial; Facultatea de Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației; Facultatea de Inginerie Electrică, Energetică și Informatică Aplicată; Facultatea de Hidrotehnică, Geodezie și Ingineria Mediului; Facultatea de Mecanică; Facultatea de Știința și Ingineria Materialelor și Facultatea de Textile – Pielărie și Management Industrial (în prezent, de Design Industrial și Managementul Afacerilor). De la finele lui decembrie 1992, Institutul Politehnic din Cluj-Napoca devine Universitate Tehnică. Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca a fost structurată pe 7 facultăți (Automatică și Calculatoare; Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației; Inginerie Electrică; Construcții și Instalații; Construcții de Mașini – redenumită, din 2021, Facultatea de Inginerie Industrială, Robotică și Managementul Producției; Mecanică – redenumită, din 2018, Facultatea de Autovehicule Rutiere, Mecatronica și Mecanică –, respectiv Știința și Ingineria Materialelor – devenită, din 2011, Facultatea de Inginerie a Materialelor și a Mediului), adăugându-se, ulterior, altele 2 (Facultatea de Arhitectură și Urbanism, din 1998, iar din 2007, autonomizându-se Facultatea de Instalații, astăzi Facultatea de Inginerie a Instalațiilor). Institutul Politehnic din Timișoara, care din 1970 purta numele lui Traian Vuia, devine, din 1991, Universitatea Tehnică din Timișoara, denumire modificată, din 1995, în Universitatea Politehnică din Timișoara (Ordinul Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991 și Hotărârea de Guvern nr. 568/28 iulie 1995 („Monitorul Oficial”, nr. 185, 16 august 1995). Institutul de Mine din Petroșani s-a transformat, din 1991, în Universitatea Tehnică din Petroșani, din 1995 denumirea schimbându-se în Universitatea din Petroșani (Conform unei note a Guvernului din 4 ianuarie 1991 și a Ordinului Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991). La Ploiești, Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești a evoluat, din 1992, în formula Universității de Petrol-Gaze (vezi și Hotărârea Guvernului României nr. 23/4 ianuarie 2001, „Monitorul Oficial”, nr. 18, 11 ianuarie 2001). V. Pușcaș, V. Turcuș, Ș. Turcuș, *op. cit.*, pp. 205-206, 223-224; I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, pp. 220-222.

Subingineri, care a fost desființat în 1992, este organizată, în anul 2000, Extensia Universității Tehnice din Cluj-Napoca, cu două specializări de colegiu (Exploatarea Mașinilor Unelte, respectiv Organizarea și Gestiunea Producției).

Învățământul superior medical va fi la rândul său reorganizat, vechile institute din București, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Târgu Mureș sau Facultatea de Medicină a Universității din Craiova fiind ridicate la rang de Universități⁸¹.

Institutele agronomice din București, Iași, Cluj-Napoca sau Timișoara vor cunoaște, la rândul lor, procesul transformării în Universități de Științe Agronomice și Medicină Veterinară⁸².

81 Institutul de Medicină și Farmacie din București este transformat, în 1991, în Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”; Institutul din Iași devine, în 1991, Universitate de Medicină și Farmacie, fiindu-i atribuit numele cunoscutului reprezentant al Școlii de Anatomie Funcțională de la Iași, Grigore T. Popa; Institutul Medico-Farmaceutic din Cluj-Napoca devine, în 1990, Universitate de Medicină și Farmacie, fiindu-i adăugat, din 1992, în titulatură, numele lui Iuliu Hațieganu; Institutul de Medicină din Timișoara, care, din 1986, funcționa cu o singură facultate cu două secții (medicină și stomatologie), este completat, în 1990, cu Facultatea de Farmacie, fiindu-i schimbată denumirea în Universitatea de Medicină, din 2001 datând numele actual: Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara (în conformitate cu Hotărârea de Guvern nr. 23/4 ianuarie 2001, „Monitorul Oficial”, nr. 18, 11 ianuarie 2001); Institutul Medico-Farmaceutic din Târgu Mureș a evoluat, în 1991, la rangul de Universitate de Medicină și Farmacie, iar în condițiile în care Universitatea „Petru Maior” din localitate a fost înglobată, în septembrie 2018, în Universitatea de Medicină și Farmacie de acolo, a fost creată Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș (în conformitate cu Hotărârea de Guvern nr. 735/13 septembrie 2018, „Monitorul Oficial”, nr. 808, 20 septembrie 2018); Facultatea de Medicină a Universității din Craiova devine, din 1998, Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova (prin Legea nr. 119/5 iunie 1998, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 212, 9 iunie 1998), după ce, din 1990, Facultății de Medicină craiovene i se adăugase specializarea în Medicină dentară, iar din 1996, cea în Farmacie.

82 Institutul Agronomic București, denumit, din 1952, „Nicolae Bălcescu” este ridicat, în anul 1992, la rangul de Universitate de Științe Agronomice, din 1996 devenind Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București; Institutul Agronomic ieșean (care, din 1951, avea în componența sa și Facultatea de Horticultură, respectiv de Zootehnie, iar din 1961, pe cea de Medicină Veterinară) devine, după 1990, Universitate de Științe Agricole și Medicină Veterinară, titulaturii adăugându-i-se numele lui Ion Ionescu de la Brad; la Cluj, Institutul Agronomic (unde funcționa, din 1962, o facultate de Medicină Veterinară, iar din 1977, cea de Horticultură) este reorganizat după 1990, devenind Universitate de Științe Agricole (din 1991), iar din 1995, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca (conform Ordinului Ministerului Învățământului și Științei nr. 4.894/22 martie 1991, Hotărârii

În ceea ce privește cercetarea în sfera științelor educației, în 1990 și-a reluat activitatea Institutul de Științe Pedagogice, subordonat Ministerului Învățământului și redenumit, la începutul anului 1993, Institut de Științe ale Educației. În conformitate cu Legea învățământului din 1995, structura avea menirea de a dezvolta programe de cercetare în vederea inovării și reformei sistemului național de învățământ, din anul 2009 preluând activitatea de curriculum și cea privitoare la manualele școlare de la Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare în Învățământul Preuniversitar, care era atunci desființat. Ulterior, la finele anului 2019, s-a decis comasarea institutului cu Centrul Național de Evaluare și Examinare și funcționarea ca Unitatea de Cercetare în Educație în cadrul Centrului Național de Politici și Evaluare în Educație, hotărâre pusă în practică în aprilie 2020⁸³.

Un loc aparte îl ocupă evoluția învățământului teologic, dezvoltat, după 1989, în contextul reafirmării, în postcomunism, a libertății religioase pe fondul reconsiderării, în noua și generoasa paradigmă politică, a valorilor umane. Alături de universitățile private susținute de diversele culte religioase și de institutele teologice – în rândul celor din urmă multe reînființate în condițiile în care regimul ideocratic de stânga dispusese închiderea lor, altele reorganizate, întrucât regimul comunist le obstrucționase sensibil activitatea⁸⁴ – se înregistrează deschiderea, în cadrul învățământului de stat,

de Guvern nr. 812/28 decembrie 1992, „Monitorul Oficial”, nr. 337, 29 decembrie 1992 și Hotărârii de Guvern nr. 568/28 iulie 1995, „Monitorul Oficial”, nr. 185, 16 august 1995); la Timișoara, pe structura vechiului Institut agronomic, se constituie, în martie 1991, Universitatea de Științe Agricole a Banatului Timișoara, din 1995 cuprinzând și medicina veterinară (cu noua denumire de Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului Timișoara), care poartă numele „Regelui Mihai I al României” (vezi Ordinul Ministrului Învățământului și Științei nr. 4.894 din 22.03.1991 și Hotărârea de Guvern nr. 568/28 iulie 1995, „Monitorul Oficial”, nr. 185, 16 august 1995). I. Petrescu, C. Anghelache, E. Gogu, M. G. Anghel, *op. cit.*, p. 105.

83 Vezi Ordinul Ministrului Învățământului nr. 7.020/1990, Hotărârea de Guvern nr. 1.412/2009, Ordonanța de urgență nr. 68/6 noiembrie 2019. De asemenea, Hotărârea Guvernului României nr. 277/2 aprilie 2020 privind organizarea și funcționarea Centrului Național de Politici și Evaluare în Educație, „Monitorul Oficial”, nr. 307, 13 aprilie 2020.

84 Institutele Teologice Ortodoxe din București, Iași, Sibiu, Cluj-Napoca, Institutele Teologice Romano-Catolice din București, Iași și Alba Iulia, Institutul Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman (constituit în succesiunea Academiei „Sfântul Bonaventura” din Luizi-Călugăra, jud. Bacău, inaugurat la 2 mai 1990 la Nisiporești, jud. Neamț, transferat în toamna anului 1991 la Roman, obținând, din anul academic 2000-2001, autorizația de funcționare provizorie), Institutele Teologice Greco-Catolice (de

a unor facultăți de teologie cu specific pentru fiecare cult, cuprinse în structura principalelor universități ale țării, la București, Iași, Cluj-Napoca, dar și la Sibiu, Craiova, Constanța, Oradea, Arad, Alba Iulia sau Târgoviște. În conformitate cu un protocol din 30-31 mai 1991, încheiat între Patriarhia

Cluj-Gherla din Cluj-Napoca, Blaj, Oradea, „Ep. Dr. Alexandru Rusu” din Baia Mare), Institutul Teologic Protestant din Cluj-Napoca și cel din Sibiu, Institutul Teologic Baptist din București, Institutul Biblic „Emanuel” din Oradea, Institutul Biblic Baptist din Timișoara (organizat în 1994), Institutul Teologic Pentecostal din București (activ de la începutul anilor '90 pe nucleul seminarului deschis în 1976 și care a funcționat, în ultimul deceniu de comunism, cu un efectiv redus de studenți, din anul 1999 editând publicația „Pleroma. Studii și cercetări teologice. Revista învățământului superior teologic pentecostal din România”), Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” (înființat în 1992 și autorizat din 2009, cfr. Hotărârile Guvernului României nr. 756/20 noiembrie 1992 și Hotărârile Guvernului României nr. 749/24 iunie 2009, „Monitorul Oficial”, nr. 465, 6 iulie 2009, sub egida instituției fiind tipărită, din 2014, publicația „Timotheus. Studii și cercetări teologice. Revistă științifică de studii biblice, teologice și de religie”), Institutul Teologic Adventist din București, organizat în 1992, prin hotărâre guvernamentală, pe bazele Seminarului Teologic Adventist, cu ascendențe în formulele instituționale cristalizate în România unificată după 1924, anume Seminarul Teologic/Școala Misionară activă la Focșani în anii 1924-26, Școala Misionară Adventistă de la Diciosânmartin/Târnăveni (care și-a asumat rolul de centru de pregătire al cadrelor specializate necesare funcționării Bisericii Adventiste în România Mare în perioada 1926-31), Institutul Biblic de la Stupini-Brașov (funcțional în anii 1931-49, cu o întrerupere în perioada 1942-45 în contextul neprielnic creat de politica în domeniu a Regimului Antonescu), convertit, din 1951, în Seminar Teologic și strămutat la București, unde și-a desfășurat activitatea – cu constrângerile impuse de sistemul comunist și cu promoții reduse numeric – până în 1989. Vezi Hotărârea Guvernului României nr. 442/31 iulie 1998, „Monitorul Oficial”, nr. 292, 10 august 1998. Pentru evoluția Bisericii Adventiste în anii comunismului vezi și „Curierul Adventist. Organ al Cultului Adventist de Ziua a Șaptea din R.P.R.”, București, Tip. Graiul Literar, nr.-ele 27/1949 – 66/1989 (care continua publicația „Curierul Misionar”, apărut încă din 1914, apoi tipărit pe toată durata perioadei interbelice și până în 1942, reluat în anii 1945-48), iar pentru o imagine de ansamblu, *Pagini din istoria Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea din România*, de Dumitru Popa, vol. II, 1920-1936, Pantelimon, Viață și Sănătate, 2013, 631 p.; vol. III, 1936-1955, București, Viață și Sănătate, 2015, 588 p.; Valeriu Petrescu, *Presa adventistă din România (1884-2002)*, București, Casa de editură „Viață și Sănătate”, 2003, p. 22-75. De reținut că primele diplome de licență în teologie emise de Institutul Teologic Adventist de Grad Universitar din București și recunoscute legal au fost obținute, în anul 1998, prin intermediul Facultății de Teologie Reformată Didactică a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. În rândul periodicelor învățământului superior adventist amintim „Theologica. Revistă de studii teologice și religioase”, editată din 1998 de Institutul Teologic Adventist din București sau „Trepțe. Revista iubitorilor de cuvânt, adevăr și frumos”, tipărită din 2001 la Cernica, afirmată ca publicație a studenților Institutului Teologic Adventist.

Română, Ministerul Învățământului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte, referitor la includerea învățământului teologic superior în structura universităților de stat, Institutele Teologice Ortodoxe din București, Iași și Sibiu urmau să fie încadrate în universitățile statale din respectivele orașe, cu începere din anul universitar 1991-1992, cifrele de școlarizare la Teologia Pastorală fiind stabilite de Patriarhia Română⁸⁵.

85 La București au început să funcționeze, la început în regim provizoriu, ulterior acreditate, Facultățile de Teologie Ortodoxă (cu specializările Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Asistență Socială și Artă sacră), Romano-Catolică (cu scopul pregătirii profesorilor de religie pentru învățământul gimnazial și liceal, a cercetătorilor în domeniul teologiei și a asistenților sociali), respectiv Baptistă (înființată în 1991). Vezi Hotărârea Guvernului României nr. 568/28 iulie 1995 cu privire la acordarea autorizației de funcționare provizorie, în conformitate cu prevederile Legii nr. 88/1993, privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor, „Monitorul Oficial”, nr. 185, 16 august 1995. În prezent, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București funcționează cu departamentele Teologie Istorică, Biblică și Filologie, respectiv Teologie Sistematică, Practică și Artă Sacră. La Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a fost organizată Facultatea de Teologie Ortodoxă, iar din anul 2002 și Facultatea de Teologie Romano-Catolică. Institutul Teologic Romano-Catolic „Sfântul Iosif” din Iași – recunoscut, din 1990, ca structură autonomă cu un rector propriu sub jurisdicția episcopului diecezan de Iași, afiliat, din aprilie 1995, la Facultatea de Teologie a Pontificia Universităţii Lateranense – a transferat, din anul academic 2009-2010, specializarea Teologie Romano-Catolică Pastorală în cadrele Facultății de Teologie Romano-Catolică a Universității „Alexandru Ioan Cuza”. De asemenea, în cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă, continuatoare a tradițiilor Academiei Andreiene și a vechii școli teologice sibiene, funcționa inițial cu trei specializări, numărul acestora augmentând la cinci. La Cluj-Napoca este reînființat, în 1990, Institutul Teologic Ortodox (structură care fusese închisă de regimul comunist în 1952), iar din anul academic 1992-1993, pe baza protocoalelor încheiate între Ministerul Învățământului și Patriarhia Română, acesta este integrat Universității „Babeș-Bolyai” ca Facultate de Teologie Ortodoxă. În structura amintitei universități clujene funcționează și o Facultate de Teologie Romano-Catolică (având un departament de Teologie Didactică la Cluj-Napoca și unul de Teologie Pastorală la Alba Iulia), o Facultate de Teologie Greco-Catolică (constituită pe structura Institutelor Teologice Greco-Catolice din Blaj, Cluj-Napoca și Oradea, reînființate după 1989 și care au fost integrate treptat Universității „Babeș-Bolyai”) și o Facultate de Teologie Reformată (constituită în cadrul universității în 1993). Vezi V. Pușcaș, V. Turcuș, Ș. Turcuș, *op. cit.*, p. 435-444. În cadrul Universității din Craiova (din 1992) – în conformitate cu Protocolul dintre Ministerul Învățământului și Științei și Patriarhia Ortodoxă Română nr. 9.870/30.05.1991 și cu Ordinul Ministrului Învățământului și Științei nr. 918/ 30.01.1992, structura fiind plasată sub dublă jurisdicție, cea a Mitropoliei Olteniei și a Universității din Craiova –, a Universității „Ovidius” din Constanța, a Universității din Oradea (din 1991), a Universității „Aurel

La Universitatea de Vest din Timișoara, studiul Teologiei Ortodoxe este organizat în cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, iar la Universitatea din Pitești în cadrul Facultății de Teologie, Litere, Istorie și Arte. În cadrul Universității „Dunărea de Jos” din Galați, învățământul teologic ortodox a debutat în 1991, când s-a constituit secția de Teologie-Litere, inițial în cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie; ulterior, în 2004, a fost creată Facultatea de Istorie și Filosofie, iar din 2007, a intrat în titulatură și în portofoliul specializărilor, și secția de Teologie. În cadrul Universității de Nord din Baia Mare s-a conturat, de asemenea, o linie de studiu privind Teologia Ortodoxă și una consacrată Teologiei Greco-Catolice, ambele în cadrul Facultății de Litere.

Un loc aparte este ocupat de problema introducerii orelor de religie în învățământul primar, secundar și liceal, care a augmentat cerința de personal didactic instruit în acest sens⁸⁶. Pregătită încă din 1990 în climatul imediat postdecembrist în formula unui sistem de ore facultative în ciclurile preuniversitare, fără notarea elevilor (în anul școlar 1990-91 a existat inițiativa introducerii Educației moral-religioase în curriculumul școlilor publice din țară, disciplina având un caracter ecumenic, facultativ și opțional și urmând a fi predată de absolvenții institutelor teologice din țară)⁸⁷,

Vlaicu” din Arad funcționează câte o Facultate de Teologie Ortodoxă. La fel și în cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia sau a Universității „Valahia” din Târgoviște (unde funcționează Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele Educației, în prezent cu programele de studii universitare de licență Teologie Ortodoxă Pastorală și Pedagogia învățământului primar și preșcolar). Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Ovidius” din Constanța s-a autonomizat, în anul 2004, din cadrul Facultății de Litere, structura fiind rezultatul unui proces îndelungat, inițiat în anul academic 1992-1993, când a luat ființă Catedra de Teologie din cadrul Facultății de Litere și Teologie, la început cu o singură specializare, Teologie Ortodoxă – Litere (anume Limba și Literatura română), urmată de Teologie Ortodoxă – Istorie (din anul universitar 1993-1994), de Teologie Ortodoxă Pastorală (din anul 1997-1998), de specializarea Teologie Ortodoxă Didactică – Pedagogie Muzicală (din anul 2002-2003), iar cu începere din anul universitar 2003-2004, de specializarea Teologie Ortodoxă Didactică – Asistență Socială.

86 Vezi pe temă Lavinia Stan, Lucian Turcescu, *Religie și politică în România post-comunistă*, Cuvânt înainte de Sabina P. Ramet, București, Curtea Veche Publishing, 2010, p. 279-327 (cap. *Educația religioasă în școlile publice*).

87 Inițial, din lipsa personalului didactic necesar, s-a făcut apel la preoți și abia de la începutul anului 1991, printr-o notă comună a Ministerului Învățământului și a Secretariatului de Stat pentru Culte, se stabilește utilizarea absolvenților de seminarii și institute teologice. Biserica Ortodoxă Română, care avea cea mai mare responsabilitate

introducerea educației religioase în școlile din România a fost pusă concret și oficial în practică prin Legea învățământului din 1995. Amintita normă stipula, la art. 9, introducerea disciplinei Religie în planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional. Era asigurat, totodată, și dreptul elevului, în acord cu părintele sau tutorele legal, de a alege religia și confesiunea. Prevederile legii stabileau că religia urma să fie disciplină obligatorie de studiu în învățământul primar, opțională în cel gimnazial și facultativă în cel liceal și profesional, ulterior, din 1997, fiind eliminată obligativitatea studierii religiei în învățământul primar⁸⁸. Cu începere din 1999, se introducea și posibilitatea nefrecventării orelor de religie, exprimată prin solicitarea scrisă a părinților ori a tutorelui (în acest caz, situația școlară urmând a fi încheiată fără amintita disciplină)⁸⁹. Legea educației naționale din 2011 menține Religia ca disciplină școlară în planurile de învățământ primar, gimnazial, liceal și profesional și asigură elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat dreptul constituțional de a participa la ora de religie, prevederea referitoare la opțiunea nefrecventării orelor de religie fiind amendată, în anul 2015, prin introducerea înscrierii de către părinți sau tutore a elevului la ora de religie⁹⁰.

Autonomia universitară, afirmată în postcomunism încă din 1990⁹¹, a fost garantată prin Legea învățământului din 1995 și reiterată de Legea educației naționale din 2011. De asemenea, încă din anul 1990, au fost suprimate o serie de ingerințe în funcționarea învățământului superior românesc, precum vechiul sistem de repartii (care constrângea absolventul la acceptarea unui loc de muncă deseori în dezacord cu opiniile și opțiunile proprii), de acum ocuparea postului fiind relaționată doar cu media de ab-

în domeniu în condițiile întrunirii opțiunilor unei mari părți a elevilor pentru educația moral-religioasă oferită de Ortodoxie, a inițiat încă din vara anului 1990 o serie de programe de pregătire profesională pentru instruirea didactică a preoților.

88 Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 36/10 iulie 1997 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, „Monitorul Oficial”, nr. 152, 14 iulie 1997.

89 Legea nr. 151/30 iulie 1999, „Monitorul Oficial”, nr. 370, 3 august 1999; Legea învățământului 84/1995 republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 606, 10 decembrie 1999.

90 Legea nr. 153/18 iunie 2015 pentru modificarea art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011, „Monitorul Oficial”, nr. 445, 22 iunie 2015.

91 Autonomia universitară este impusă drept criteriu fundamental al organizării și funcționării învățământului superior încă din ianuarie 1990 (vezi Hotărârea de Guvern nr. 41/13 ianuarie 1990 privind unele măsuri referitoare la învățământul superior - „cursuri de zi”, „Monitorul Oficial”, nr. 9, 14 ianuarie 1990).

solvire și fiind realizată prin concurs sau desființarea stagiului de pregătire militară a studenților (realizat, în precedentă, înainte de începerea cursurilor în anul I)⁹².

Legea învățământului din 1995 stabilea învățământul obligatoriu de 8 clase (frecventarea acestuia nemiareprezentând un must de la vârsta de 16 ani). Durata învățământului obligatoriu crește la 9 clase în 1999 (frecventarea obligatorie încetând, la forma de zi, la 17 ani)⁹³, ulterior învățământul obligatoriu augmentând la 10 clase, vârsta de frecventare obligatorie a acestuia urmând să crească, la forma de zi, la 18 ani⁹⁴. În conformitate cu prevederile Legii educației naționale din 2011 era stipulat și faptul că învățământul liceal urma să devină obligatoriu până cel târziu în anul 2020 (art. 16). În acest sens s-a intervenit cu o normativă în anul 2019, care stabilea că învățământul secundar superior și grupa mare din învățământul preșcolar urmau să devină obligatorii până cel mai târziu în anul 2020, grupa mijlocie până cel mai târziu în anul 2023, iar grupa mică până în anul 2030⁹⁵.

Legea educației naționale din 2011 structurează învățământul românesc în sistemul național de învățământ preuniversitar și sistemul național de învățământ superior. Se limitează forma de educație serală, care era încă prevăzută de Legea învățământului din 1995 (la art. 15)⁹⁶. Pentru parcurgerea treptelor de învățământ preuniversitar, a fost introdus sistemul evaluărilor (până în clasa a VIII-a), cu o periodicitate bienală⁹⁷.

De asemenea, este implementat, din anul școlar 2012-2013, învățământul preprimar (clasa pregătitoare pentru copii de 5-7 ani), anticipat încă de Legea învățământului din 1995, fiind astfel facilitată trecerea de la un nivel educațional la altul. În prezent, nivelurile de instruire corespund: învățământului antepreșcolar (care se adresează copiilor aflați în primii doi ani de viață), învățământului preșcolar (destinat copiilor de 3-5 ani și

92 Hotărârea de Guvern nr. 41/13 ianuarie 1990, art. 8, „Monitorul Oficial”, nr. 9, 14 ianuarie 1990.

93 Introdusă prin Legea nr. 151/30 iulie 1999, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 370, 3 august 1999.

94 Vezi Legea nr. 268/13 iunie 2003 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, „Monitorul Oficial”, nr. 430, 19 iunie 2003.

95 Legea nr. 56/1 aprilie 2019 pentru modificarea Legii educației naționale nr. 1/2011, „Monitorul Oficial”, nr. 252, 2 aprilie 2019.

96 Legea educației nr. 1/2011, art. 23, 25, „Monitorul Oficial”, nr. 18, 10 ianuarie 2011.

97 Idem, art. 74.

susținut de grădinițe cu program normal, prelungit, săptămânal, respectiv grădinițe speciale), învățământului primar (cu o durată de 4 ani, în care sunt instruiți copii între 6 și 10 ani), învățământului special primar de nivel 1 (dedicat copiilor și tinerilor cu deficiențe), învățământului gimnazial (un învățământ secundar inferior de nivel 2, în care sunt încadrați tinerii cu vârste de 11-14 ani, încheiat cu un Certificat de test național – capacitate), învățământului secundar superior (liceal de nivel 3, pentru tinerii de 15-18 ani și încheiat prin Bacalaureat), învățământului secundar superior-profesional de nivel 3 (desfășurat în școli de arte și meserii, normale și speciale, școli de ucenici, respectiv școli speciale de reeducare), învățământului postliceal (învățământ postsecundar de nivel 4, cu o durată de 2-3 ani, organizat în școli postliceale, normale sau speciale și școli de maiștri), învățământului superior (universitar și postuniversitar, învățământ de nivelul 5-8, finalizat cu diplomă de absolvire sau de licență, de master sau doctor)⁹⁸.

La nivelul învățământului secundar, este modificată structurarea strictă a liceelor pe profiluri moștenită din anii regimului comunist, fiind introduse, din 1990, liceele teoretice, care prezentau, la rândul lor, profilurile real și umanist⁹⁹. Era stabilită, totodată, posibilitatea unor clase cu predare intensivă a unei limbi străine sau clase bilingve¹⁰⁰. Liceele sanitare vor intra în lichidare cu începere din 1991, atenția concentrându-se, în domeniu, pe un învățământ postliceal bazat pe școlile sanitare postliceale¹⁰¹. Din anul 1992, bacalaureatul va deveni de cultură generală, paleta disciplinelor fiind diversificată, iar la unele probe existând posibilitatea opțiunii pentru diferite materii, examenul național nemaifiind susținut, ca în ultimii ani ai regimului comunist, pe profiluri care aveau caracter obligatoriu. Ulterior,

98 C. Anghelache, I. Petrescu, M. G. Anghel, E. Gogu, *Evoluția centenară a învățământului în România*, București, Ed. Economică, 2018, pp. 243-246.

99 Hotărârea Guvernului României nr. 521/12 mai 1990 privind organizarea și funcționarea învățământului în România în anul școlar (universitar) 1990/1991, „Monitorul Oficial”, nr. 71, 16 mai 1990.

100 Hotărârea Guvernului României nr. 283/21 iunie 1993 privind unele măsuri referitoare la desfășurarea învățământului în anul școlar (universitar) 1993/1994, „Monitorul Oficial”, nr. 171, 22 iulie 1993.

101 Hotărârea Guvernului României nr. 461/30 iunie 1991 privind organizarea și funcționarea învățământului în România în anul școlar (universitar) 1991/1992, „Monitorul Oficial”, nr. 157, 25 iulie 1991. Hotărârea Guvernului României nr. 253/8 mai 1992 privind organizarea, coordonarea și finanțarea învățământului sanitar postliceal, „Monitorul Oficial”, nr. 108, 27 mai 1992.

din 2011, va fi introdusă și o probă de evaluare a competențelor digitale¹⁰². Legea învățământului din 1995 stabilea organizarea învățământului liceal pe profilurile teoretic (real și umanist), informatic, pedagogic, tehnic, economic, administrativ, agricol, silvic, agromontan, militar, de artă, sportiv și teologic. Legea educației naționale din 2011 structurează învățământul liceal pe filiere și profiluri: filiera teoretică (cu profilurile umanist și real); filiera tehnologică (cu profilurile tehnic, servicii, resurse naturale și protecția mediului) și filiera vocațională (cu profilurile militar, teologic, sportiv, artistic și pedagogic). O analiză numerică a absolvenților învățământului liceal din anii 2010 indică orientarea elevilor prevalent către liceele și colegiile teoretice și o scădere a interesului pentru învățământul secundar tehnic¹⁰³.

În ultimii ani, având în vedere exigențele programului Europa 2020, s-au făcut eforturi pentru implementarea proiectului de învățare pe tot

102 Legea învățământului nr. 84/24 iulie 1995, art. 26, „Monitorul Oficial”, nr. 167, 31 iulie 1995. De menționat că legea introducea doar obligativitatea, fără posibilitate de alternativă, a probelor la două materii (Limba și literatura română, scris și oral – sau Limba și literatura maternă, scris și oral, pentru elevii care au urmat studiile liceale într-o limbă a minorităților naționale –, respectiv Istoria românilor, oral), pentru celelalte patru existând posibilitatea opțiunii. De reținut că una dintre probele solicitate era o limbă străină de circulație internațională dintre cele studiate în liceu (susținută oral). Legea educației naționale din 2011 (art. 77) prevede pentru examenul de bacalaureat probe de evaluare a competențelor lingvistice de comunicare orală în Limba română (după caz, în limba maternă, pentru elevii care au studiat într-o limbă a minorităților naționale), în două limbi de circulație internațională studiate, o probă de evaluare a competențelor digitale și probe scrise (la Limba și literatura română sau, după caz, la Limba și literatura maternă, care reprezintă o probă comună, precum și alte două probe scrise în funcție de filiera vocațională și profil, anume o probă de profil și una transdisciplinară). Vezi „Monitorul Oficial”, nr. 18, 10 ianuarie 2011.

103 Dacă în anul școlar 2008/2009 ponderea absolvenților liceelor și colegiilor teoretice era de 44,1 % din totalul absolvenților de învățământ secundar și a celor de licee industriale de 33,8 %, în vreme ce în anul școlar 2012/2013 procentul absolvenților învățământului secundar teoretic era redus la 38,1 %, față de 34,4 % a celor ieșiți de pe băncile liceelor industriale, ultimul deceniu aduce o reconsiderare a valorilor liceului teoretic în preferințele elevilor (absolvit, în anul școlar 2013/2014, de un procent de 45,2 % din totalul celor care au încheiat studiile liceale, față de un procent de 28,3 %, cât reprezenta ponderea absolvenților de licee tehnice). Tendința se va accentua în anii următori, în anul școlar 2017/2018 doar un procent de 20,6 % din numărul elevilor absolvenți terminând un liceu tehnic, față de un procent covârșitor de 51,9 %, cât reprezenta, în anul respectiv, ponderea absolvenților liceelor și colegiilor teoretice în raport cu numărul total al celor ieșiți de pe băncile instituțiilor de învățământ liceal din România. *Anuarul Statistic al României 2014*, p. 290; *Anuarul Statistic al României 2019*, p. 318.

parcursul vieții – corelat cu transdisciplinaritatea în instruire¹⁰⁴ –, pentru învățământul terțiar, formarea profesională, asigurarea echității în educație, restructurarea curriculumului școlar¹⁰⁵, pentru promovarea unui învățământ orientat pe valori, creativitate, dezvoltarea capacităților cognitive, motivaționale și acționale, pentru modernizarea infrastructurii educaționale și reducerea părăsirii timpurii a școlii în România. S-a dezvoltat și învățământul liceal în limbile străine de circulație internațională¹⁰⁶.

Diversificarea sistemului de învățământ a apărut și la nivel preșcolar încă din primii ani postdecembriști, în 1993 fiind stabilită, prin hotărâre de guvern, și dezvoltarea, în cadrul treptei de educație preșcolară, a unor grădinițe sau grupe de învățământ alternativ (Freinet, Montessori, Waldorf etc.), care funcționau în baza metodologiei elaborate de Ministerul Învățământului. Învățământul alternativ era prevăzut, ca opțiune, și pentru cel primar sau gimnazial. Așadar legislația ultimilor ani a pus accent pe o extindere atât a ofertei educaționale printr-un sistem de alternative educaționale, cât și a sferei de cuprindere a actului educațional instituționalizat extrafamilial, printr-o serie de proiecte și programe precum „Școala după școală” etc., având totodată în vedere reglementarea unor aspecte mai puțin tratate în normativele anterioare precum cel al combaterii violenței psihologice (*bullying*) în sistemul educațional din România¹⁰⁷.

Efectele care s-au evidențiat în evoluția învățământului românesc din ultimii 30 de ani au fost și pozitive și negative. La realizări s-a putut cuantifica lipsa coercițiilor ideologice impuse, reafirmarea valorilor umane

104 Detalii la Lucian Ciolan, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Iași, Polirom, 2008, 280 p.

105 Cu organizarea curriculumului a fost însărcinat Consiliul Național pentru Curriculum din cadrul Institutului de Științe ale Educației, organism constituit în 1998. Al. Crișan, M. Cerkez, M. Singer, D. Oghină, L. Sarivan, L. Ciolan, *Curriculum Național pentru învățământul obligatoriu. Cadru de referință*, București, Corint, 1998; *Restructurarea curriculumului național. Analiza condițiilor de implementare*, coord. C. Bîrzea, M. Jigău, L. Căpiță, I. Horga, S. Velea, București, Institutul de Științe ale Educației, 2010; *Școala la răscruce: schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu. Studiu de impact*, coord. Lazăr Vlăsceanu, 2 vol., Iași, Polirom, 2002; Carmen Crețu, *Teoria curriculumului și conținuturile educației*, Iași, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, 2000, 294 p.

106 *România: un secol de Istorie. Date statistice*, coord. Tudorel Andrei, București, Ed. Institutului Național de Statistică, 2018, pp. 76-77.

107 Vezi Legea nr. 221/18 noiembrie 2019 pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 929, 19 noiembrie 2019.

și a libertății religioase, renașterea educației private, libertatea de mișcare academică. Efectele negative au fost mai numeroase, cu impact vizibil prin emergența așa-numitului analfabetism funcțional. Între efectele negative s-a înscris, în principal, incoerența deciziilor în domeniul educațional, în contextul perioadelor de instabilitate guvernamentală. Indicatorii economici arată că, dacă bugetul alocat educației a oscilat în regimul comunist între 37,8% din bugetul de stat, în 1950, și 15,4%, în 1989¹⁰⁸, până în prezent, bugetul educației nu a atins niciodată cifra țintă de 6% din PIB, considerată a fi minimumul necesar pentru o educație de calitate. Alocările bugetare acordate în ultimele decenii au plecat de la 3,3% din PIB, în 1995, cu un vârf de 4,3%, în 2008, pentru a descrește la 2,5% din PIB, în 2021. Cifrele sunt sugestive pentru lipsa de interes față de potențialul învățământului național.

Bibliografie selectivă:

- *160 de ani de istorie petrolieră în România, 50 de ani de învățământ superior la Ploiești. 1967-2017*, coord. Mihail Minescu, Diana Luciana Cursaru, Mihai Adrian Albușescu, Ionela Neagu, Ploiești, Editura Universității de Petrol-Gaze din Ploiești, 2017.
- ANGHELACHE, Constantin; PETRESCU, Iordan; ANGHEL, Mădălina Gabriela; GOGU, Emilia, *Evoluția centenară a învățământului în România*, București, Editura Economică, 2018.
- BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; BOZGAN, Ovidiu, *O istorie a Universității din București (1864-2004)*, București, Editura Universității din București, 2004.
- BÎRZEA, Cezar, *Les politiques éducatives dans les pays en transition*, Strasbourg, Conseil de l'Europe, 1994.
- BÎRZEA, Cezar, *Arta și știința educației*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
- CIOLAN, Lucian, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Iași, Editura Polirom, 2008.
- COSMA, Octavian Lazăr, *Universitatea Națională de Muzică din București la 140 de ani*, vol. III-IV, București, Editura Universității Naționale de Muzică, 2010-2014.

108 Anuarul Statistic al României 1990, pp. 648-649.

- IACOB, Gheorghe; PLATON, Alexandru-Florin, *Istoria Universității din Iași*, Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași, 2010.
- IACOBESCU, Mihai, *Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava: file de istorie (1963-2003)*, Suceava, Editura Universității din Suceava, 2003.
- MUNTEANU, Ioan; MUNTEANU, Rodica, *Universitatea de Vest din Timișoara*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004.
- PĂUNESCU, Mihai; VLĂSCEANU, Lazăr; MIROIU, Adrian, *Calitatea învățământului superior din România: o analiză instituțională a tendințelor actuale*, Iași, Editura Polirom, 2011.
- SIMIONESCU, Atena Elena; IUTIȘ, Minola, *Profesori de ieri și de astăzi. Universitatea de Arte „George Enescu” la 155 de ani*, Iași, Editura Artes, 2015.
- *Școala la răscruce: schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu*, coord. Lazăr Vlăsceanu, Iași, Editura Polirom, 2002.
- *Universitatea din Craiova. Monografie. 1947-2007*, coord. Ion Vladimirescu, Dumitru Otovescu, Craiova, Editura Universitaria-Editura Beladi, 2007.
- VLĂSCEANU, Lazăr, *Educație și putere. Sau despre educația pe care încă nu o avem*, vol. I-II, Iași, Editura Polirom, 2019-2020.
- VLĂSCEANU, Lazăr, *Universities and reflexive modernity. Institutional ambiguities and unintended consequences*, Budapest&New York, CEU Press, 2010.